

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΙΧΘΥΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ
ΑΓΩΓΗΣ**

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Ενημέρωση πολιτών και τοπικών κοινωνιών που δραστηριοποιούνται
με την γεωργία και τον αγροτουρισμό σε περιοχές Natura 2000 μέσω
πρακτικών εκπαίδευσης-ευαισθητοποίησης με στόχο την προστασία
των οικοτόπων και την βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου μέσω του Φ.Δ
Κάρλας : Η περίπτωση Όρος Πήλιο»**

Δημήτριος Καλούσης

ΒΟΛΟΣ 2021

UNIVERSITY OF THESSALY

**DEPARTMENT OF ICHTHYOLOGY AND AQUATIC
ENVIRONMENT AND DEPARTMENT OF SPECIAL EDUCATION**

JOINT POSTGRADUATE PROGRAMME

**« EDUCATION FOR SUSTAINABILITY AND THE
ENVIRONMENT»**

JOINT POSTGRADUATE MASTER'S THESIS

**«Informing citizens and local communities active in agriculture and
agritourism in Natura 2000 areas through training-awareness-raising
practices aimed at protecting habitats and sustainable development of
the site through the Carla Management Agency: The case of Mount
Pelion»**

Dimitrios Kalousis

VOLOS 2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φυσικό περιβάλλον ανέκαθεν είχε μεγάλη σημασία για την διαβίωση και ανάπτυξη του ανθρώπου. Εκμεταλλευόμενος ο άνθρωπος το φυσικό περιβάλλον ανά τους αιώνες αναπτύσσεται οικονομικά αλλά και κοινωνικά διαμορφώνοντας έτσι ολόκληρη την προσωπικότητα του. Η σχέση του ήταν πάντα μια σχέση αλληλεξάρτησης. Αυτή όμως η σχέση που ορισμένες φορές ήταν λανθασμένη οδήγησε στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Η αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων οδήγησε σε μείωση αυτών καθώς και στην διατάραξη της ισορροπίας του οικοσυστήματος, με αποτέλεσμα σήμερα να γίνεται λόγος για ορθή χρήση των φυσικών πόρων που σκοπό έχει την εξισορρόπηση της σχέσης μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος. Έτσι δημιουργήθηκαν και οι προστατευόμενες περιοχές στα πλαίσια δράσεων για την προστασία των οικοτόπων από την ανεξέλεγκτη ανθρώπινη επέμβαση. Παρά όμως τις προσπάθειες που έχουν γίνει κατά το παρελθόν δεν κατέστη ακόμα δυνατή η ισορροπία μεταξύ ανθρώπου και φύσης. Στην σημερινή εποχή έχοντας ο άνθρωπος δύο σημαντικά εργαλεία το νομοθετικό πλαίσιο και την γνώση προσπαθεί να αποκαταστήσει αυτήν την ισορροπία βάζοντας ως στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη αυτών των περιοχών.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας διεξήχθη έρευνα σε καλλιεργούμενες προστατευόμενες περιοχές του Όρος Πηλίου καθώς και σε αγροτουριστικές μονάδες που εντάσσονται στα όρια αυτών. Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των ατόμων που ασχολούνται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό σε αυτές τις περιοχές. Η έρευνα κατέδειξε ότι ενώ οι άνθρωποι που ασχολούνται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό σε αυτές τις περιοχές είναι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι ωστόσο υπάρχει ανάγκη περαιτέρω περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, καθώς και κινήτρων για την βιώσιμη ανάπτυξη αυτών των περιοχών. Κλείνοντας με βάση τα συμπεράσματα της έρευνας διατυπώθηκαν προτάσεις με σκοπό την βιώσιμη ανάπτυξη των εν λόγω περιοχών.

Λέξεις κλειδιά : γεωργία, προστατευόμενες περιοχές, περιβαλλοντική εκπαίδευση, αγροτουρισμός, βιώσιμη ανάπτυξη

Πίνακας περιεχομένων

1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1	Γενικά.....	1
1.2	Αειφορία και Αειφόρος Ανάπτυξη.....	2
1.2.1	Αειφορική Γεωργία	3
1.2.2	Αειφόρος Τουρισμός.....	6
1.3	Προστατευόμενες Περιοχές και Ορεινές Περιοχές.....	7
1.3.1	Γεωργία και Προστατευόμενες Περιοχές.....	9
1.3.2	Τουρισμός και Προστατευόμενες Περιοχές.....	10
1.3.3	Αγροτουρισμός.....	13
1.4	Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών.....	14
1.5	Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση Αγροτών.....	17
1.6	Σκοπός της έρευνας.....	19
2	ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ	22
2.1	Περιοχή Έρευνας	22
2.1.1	Το Πήλιο Όρος.....	23
2.2	Ανασκόπηση Εκπαίδευσης-Ενημέρωσης.....	24
2.3	Το ερωτηματολόγιο της έρευνας και η συνέντευξη	25
2.4	Πληθυσμός, Δειγματοληψία, Δείγμα	28
2.5	Ανάλυση δεδομένων	28
3	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	29
3.1	Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	29
3.2	Περιγραφική ανάλυση σχημάτων και πινάκων	31
4	ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	43
5	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	47
6	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	49
7	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	51
8	ABSTRACT	55
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	56

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Γενικά

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται όλο και μεγαλύτερη στροφή στην αειφόρο ανάπτυξη. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος από τον ίδιο τον άνθρωπο, τον οδήγησε σε μια ριζική-αναγκαία αλλαγή του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον περιβάλλον στο οποίο ζει και αναπτύσσεται. Με σκοπό την αντιμετώπιση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος οι ισχυροί της γης θέτουν στόχους όπου η υλοποίησή τους θα επιφέρει τόσο την ορθή ανάπτυξη όσο και την προστασία του περιβάλλοντος. Ήδη εδώ και ενάμιση περίπου αιώνα έγιναν οι πρώτες προσπάθειες με την θέσπιση ρυθμίσεων και απαγορεύσεων για την προστασία και επιβίωση της άγριας ζωής και την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Έτσι δημιουργήθηκαν οι προστατευόμενες περιοχές (Μαννωλά, 2020). Με βάση την οδηγία 92/43/ΕΟΚ «για την διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων καθώς της άγριας πανίδας και χλωρίδας» δημιουργήθηκε ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο προστασίας για τις περιοχές που χαρακτηρίστηκαν προστατευόμενες και εντάχθηκαν στο δίκτυο Natura 2000. Στο ίδιο ακριβώς δίκτυο και με την οδηγία 79/409/ΕΟΚ περιλαμβάνονται και οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας «περί της προστασίας των πτηνών» (Μουζιούρας, 2020). Ερχόμενοι στο σήμερα παρατηρώντας την συνεχή υποβάθμιση του περιβάλλοντος συμπεραίνουμε πως είναι επιτακτική η λήψη και η εφαρμογή μέτρων για την προστασία της βιοποικιλότητας και ολόκληρου του περιβάλλοντος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα στους στόχους για την προστασία του περιβάλλοντος περιλαμβάνει και δράσεις για τις προστατευόμενες περιοχές οι οποίες με την εφαρμογή τους ευελπιστούν να φέρουν κέραια και μακροχρόνια αποτελέσματα.

1.2 Αειφορία και Αειφόρος Ανάπτυξη

Κάνοντας κανείς ιστορική αναδρομή στον όρο αειφορία θα παρατηρήσει ότι ο όρος αειφορία αναφέρεται για πρώτη φορά στον Σοφοκλή ενώ η υιοθέτηση της λέξης έγινε από την δασοπονία και η σημασία της ορίζεται ως μια συγκεκριμένη μέθοδος διαχείρισης του δάσους κατά την οποία «όταν αφαιρείται από το δάσος όγκος ξύλου ίσος ή και λιγότερος με αυτόν που έχει παραχθεί κατά το θεωρούμενο διάστημα λέγεται ότι το δάσος αειφορεί» (Χολιασμένος, 2011). Σύμφωνα με την ετοιμολογία της λέξης η λέξη αειφορία είναι σύνθετη λέξη και προκύπτει από την λέξη «αει» που σημαίνει πάντα και από την λέξη «φέρω» που σημαίνει παράγω. Η παγκόσμια επιτροπή για το περιβάλλον και την ανάπτυξη WCED (World Commission for the Environment and Development) στην έκθεση Brundtland όρισε ως αειφόρο ανάπτυξη «αυτή που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να μειώνει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών ανθρώπων να ικανοποιήσουν τις δικές τους» (Χολιασμένος, 2011). Το 1992 στην Διεθνή Συνδιάσκεψη του Ρίο συντάσσεται η Ατζέντα 21 στην οποία ο ορισμός της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης οριοθετείται καθώς ενσωματώνονται οι οικονομικοί, κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί πυλώνες. Αυτοί οι τρεις πυλώνες είναι αλληλένδετοι και παίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης (Μακρή, 2019). Το 2000 κατά την σύνοδο κορυφής της χιλιετίας του ΟΗΕ οι αρχηγοί των κρατών μελών δεσμεύτηκαν μέχρι το 2015 να υλοποιήσουν τους Στόχους Ανάπτυξης Χιλιετίας κατά τους οποίους οχτώ στόχους, ένας εξ αυτών αφορούσε την διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας μέσω του οποίου θα γινόταν μείωση των απειλών για την βιώσιμη ανάπτυξη. Το 2015 υιοθετήθηκε από τους ηγέτες της γης η Ατζέντα 2030 για την βιώσιμη ανάπτυξη. Η Ατζέντα 2030 θέτει 17 στόχους βιώσιμης ανάπτυξης οι οποίοι σχετίζονται με την ευημερία του ανθρώπου και του πλανήτη. Για τον πλανήτη οι ενέργειες στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος μέσω της υπεύθυνης κατανάλωσης και παραγωγής καθώς και μέσω δράσεων για το κλίμα με σκοπό να μπορούν να καλυφθούν οι ανάγκες του τώρα όσο και των επόμενων γενεών. Για τον άνθρωπο οι ενέργειες στοχεύουν στην εξάλειψη της φτώχειας της πείνας, καθώς και της διασφάλισης ότι όλοι οι άνθρωποι μπορούν να ζούνε σε ένα υγιές περιβάλλον (Μακρή, 2019).

Στην σημερινή εποχή ο όρος αειφορία και αειφόρος ανάπτυξη παίρνει πολυδιάστατες προεκτάσεις καθώς η ανθρωπότητα καλείται μέσω της αειφόρου ανάπτυξης να αντιμετωπίσει πολλαπλά προβλήματα όπως αυτής της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Αποτέλεσμα η αειφόρος ανάπτυξη να συναντάται σε πολλούς επιστημονικούς τομείς. Αυτό από μόνο του της προσδίδει έναν πολυδιάστατο χαρακτήρα (Πιτούλας, 2018). Στην παρούσα εργασία ο όρος αειφορία χρησιμοποιείται με την έννοια της διαχείρισης των φυσικών πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Developed in collaboration with TROLLBACK COMPANY | TheGlobalGoalrollBack.com | +1 212 326 1010
For queries on usage, contact: dg@trollback.com | Non-official translation made by UNIC Brussels (September 2019)

Εικόνα 1.1: Οι 17 στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ (Πηγή: ethelon.org/ ethelon-and-sdgs)

1.2.1 Αειφορική Γεωργία

Έχοντας ως αντικείμενο μελέτης τον αγροτικό χώρο παρατηρούμαι ότι η γεωργία τις τελευταίες δεκαετίες πλήττετε από ένα σημαντικό αριθμό προβλημάτων όπως αυτό της κλιματικής αλλαγής, της απώλειας της βιοποικιλότητας, της διάβρωσης του εδάφους, της εξάντλησης μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων καθώς και πολλών άλλων προβλημάτων. Τα ανωτέρω προβλήματα εάν δεν αντιμετωπιστούν σταδιακά την οδηγούν σε έλλειψη δυνατότητας να ικανοποιεί τις ανάγκες των επόμενων γενεών. Σήμερα μία από τις πιο κύριες προκλήσεις για την γεωργία σε παγκόσμια κλίμακα

είναι ο συμβιβασμός της αυξανόμενης ζήτησης τροφίμων με πιο βιώσιμες γεωργικές πρακτικές. Λόγο της εκτίμησης ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός θα αυξηθεί από 7,6 δισεκατομμύρια σε 9 δισεκατομμύρια έως το 2030 αυτή η αύξηση θα απαιτήσει αύξηση της παραγωγής τροφίμων καθώς αύξηση της κατανάλωσης των φυσικών πόρων με όποια αποτελέσματα συνεπάγεται αυτό (Laurett et al., 2021). Έτσι μπροστά σε αυτές τις προκλήσεις δημιουργήθηκε η ιδέα της βιώσιμης γεωργίας ή αειφορικής γεωργίας όπου δημοσιεύθηκε στην έκθεση Brundtland το 1987 (Velten et al., 2015). Μία ακόμα πρόταση η οποία βοήθησε στο να γίνει πιο κατανοητή η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ήταν αυτή του John Elkington ο οποίος παρουσίασε την “Triple Bottom Line” (TBL) η οποία πρότεινε ότι η αειφόρος ανάπτυξη πρέπει να αναλυθεί από τρεις προοπτικές ή διαστάσεις: την κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική (Laurett et al., 2021). Όμως λόγω το ότι δεν υπάρχει σαφής ορισμός της λέξης αειφόρος ανάπτυξη έτσι δεν υπάρχει σαφής ορισμός της λέξης αειφορική γεωργία με αποτέλεσμα να κυκλοφορούν πολλές απόψεις πάνω στο θέμα. Πάνω στις προσπάθειες που έχουν γίνει για τον ορισμό της έννοιας ένας από αυτούς είναι: Η αειφόρος γεωργία είναι ένα «ολοκληρωμένο σύστημα πρακτικών φυτικής και ζωικής παραγωγής με ειδική εφαρμογή για τον τόπο που μακροπρόθεσμα θα ικανοποιεί: (α) τις ανθρώπινες ανάγκες σε τρόφιμα και φυτικές ίνες. β) την βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος γ) την αποτελεσματική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων πόρων δ) την διατήρηση της οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών δραστηριοτήτων και (ε) την ενίσχυση της ποιότητας ζωής για τους αγρότες και το κοινωνικό σύνολο» (Velten et al., 2015). Έτσι η αειφορική γεωργία καλείται ως μια φιλοσοφία βασισμένη στο σκοπό διατήρησης ενός υγιούς περιβάλλοντος, μιας υγιούς κοινωνίας και μιας βιώσιμης οικονομίας. Ως αποτέλεσμα η χρήση της φιλοσοφίας αυτής οδηγεί στην ανάγκη δημιουργίας ολοκληρωμένων καλλιεργητικών συστημάτων για την διατήρηση των φυσικών πόρων. Με την σειρά τους αυτά τα συστήματα προσπαθούν στο να α) μειώσουν την περιβαλλοντική υποβάθμιση β) διατηρήσουν την παραγωγικότητα γ) προάγουν την οικονομική βιωσιμότητα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα και δ) διατηρούν σταθερές τις αγροτικές κοινότητες και την ποιότητα ζωής τους (Χολιασμένος, 2011). Όμως παρόλα αυτά υπάρχει δυσκολία ερμηνείας της βιώσιμης ανάπτυξης στην γεωργία καθώς η έννοια τείνει να είναι ασαφείς και αμφίροπη πράγμα που καθιστά την εφαρμογή και την κατανόηση της βιωσιμότητας στην γεωργία ένα σύνθετο θέμα που

δεν έχει ακόμα διερευνηθεί. Για αυτό τον σκοπό είναι αναγκαίο να τονισθεί η σημασία της συνεργασίας των αγροτών μιας και είναι οι κύριοι υπεύθυνοι για την εισαγωγή βιώσιμων πρακτικών στην γεωργία και έτσι είναι σημαντική η κατανόηση του θέματος από τους ίδιους τους αγρότες για την αλλαγή των στάσεων και συμπεριφορών τους (Laurett et al., 2021). Επιπλέον σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε εντοπίστηκε ότι οι δημογραφικοί παράγοντες όπως η ηλικία το φύλο των αγροτών καθώς και το επίπεδο εκπαίδευσης παίζουν σημαντικό ρόλο ως προς την στάση των αγροτών και την στροφή προς την βιωσιμότητα. Για παράδειγμα εντοπίστηκε ότι οι αγρότες με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης και νεότερη ηλικία έχουν περισσότερες γνώσεις επάνω στο αντικείμενο και είναι πιο ανοιχτοί στην υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών. Επίσης άλλοι λόγοι για την υιοθέτηση της βιώσιμης επιχειρηματικότητας δεν είναι μόνο οικονομικοί αλλά η προσωπική και κοινωνική ευημερία, καθώς και η καινοτομία στην γεωργική παραγωγή. Ωστόσο η έλλειψη οικονομικών πόρων είναι ένα σημαντικό πρόβλημα στο να γίνει ποιο βιώσιμη η γεωργία από πλευράς των γεωργών. Απεναντίας η υιοθέτηση ποιο βιώσιμων γεωργικών πρακτικών προκαλεί αύξηση του κόστους παραγωγής. Ένα ακόμα σημαντικό πρόβλημα είναι ότι ενώ οι καταναλωτές πιέζουν τους γεωργούς να παράγουν σύμφωνα με τα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης και είναι πρόθυμοι να πληρώσουν για ένα ποιο βιώσιμο προϊόν, έπειτα ορισμένοι καταναλωτές λόγω του υψηλού κόστους των προϊόντων δεν δύναται να τα αγοράσουν. Εκτός από αυτά τα εμπόδια άλλα εμπόδια είναι: α) η δυσκολία καινοτομίας β) η έλλειψη ηγεσίας για την εφαρμογή ποιο βιώσιμων πρακτικών γ) η έλλειψη επιτυχημένων παραδειγμάτων-αναφορών δ) το ανθεκτικό στις αλλαγές παραδοσιακό οικογενειακό μοντέλο ε) η έλλειψη πληροφόρησης των αγροτών σχετικά με ποιο βιώσιμες τεχνικές παραγωγής (Laurett et al., 2021). Τέλος όπως προ αναφέρθηκε οι όροι περιβάλλον, οικονομία και κοινωνία διαμορφώνουν ένα τρίπτυχο με βασική αναφορά την αειφορία (Εικ.1.2). Λαμβάνοντας υπόψη του ο άνθρωπος αυτές τις τρεις συνιστώσες και με την συμβολή μέτρων και έργων μπορεί να επιφέρει καλύτερα αποτελέσματα πάνω στην αειφορία για τις επόμενες γενιές.

Εικόνα 1.2: Αειφόρος Ανάπτυξη (Πηγή: <https://tritakiaendrasei.weebly.com/>)

1.2.2 Αειφόρος Τουρισμός

Ο όρος Βιώσιμος τουρισμός ή Αειφόρος τουρισμός εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Λόγο το ότι οι κυβερνήσεις οι επιχειρήσεις και οι πολίτες άρχισαν να δίνουν περισσότερη σημασία στα περιβαλλοντικά ζητήματα δημιουργήθηκε η ανάγκη ενός νέου βιώσιμου μοντέλου το οποίο θα έχει ως ζητήματα αναφοράς περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς όρους. Για τον λόγο αυτό στις αρχές της δεκαετίας του 1990 δημιουργείται η έννοια του αειφόρου τουρισμού της οποίας μέλημα ήταν η συμπερίληψη κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβληματισμών (Μπούκας και Ξανθίδης, 2019). Ο Swarbrooke όρισε ως αειφόρο τουρισμό τον «οικονομικά βιώσιμο τουρισμό που δεν αλλοιώνει τους πόρους από τους οποίους εξαρτάται η μελλοντική του ανάπτυξη, συνυπολογίζοντας το φυσικό περιβάλλον καθώς και τον κοινωνικό ιστό της κοινότητας υποδοχής» (Μπούκας και Ξανθίδης, 2019). Ένας άλλος ορισμός του αειφόρου τουρισμού είναι ο « τουρισμός που αναπτύσσεται με τέτοια μορφή που μπορεί να διατηρηθεί για αόριστο χρονικό διάστημα» (Jončić, 2013). Το 2017 ο παγκόσμιος οργανισμός τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών ανακοίνωσε την χρονιά ως έτος για τον Αειφόρο τουρισμό προκειμένου να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις στον τουρισμό ενώ κάλεσε όλο τον κόσμο να ταξιδέψει ακολουθώντας τα πρότυπα και τις αρχές του βιώσιμου τουρισμού. Αντίστοιχα σε έρευνα του 2018 αποκαλύφθηκε ότι ο τουρισμός συμβάλει στην ποσότητα εκπομπών διοξειδίου του

άνθρακα παγκοσμίως κατά 8 % (Streimikiene et al., 2020). Ο ΟΗΕ στα πλαίσια της ατζέντας για το 2030 και των βιώσιμων αναπτυξιακών στόχων που θέτει για την αειφόρο ανάπτυξη συμπεριλαμβάνει και τον αειφόρο τουρισμό (Michael Hall, 2019). Ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ Αντόνιο Γκουτέρες σε μήνυμα του επισημαίνει τον μοναδικό ρόλο του τουρισμού στην προώθηση της Ατζέντας του 2030 για την βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της δράσης για το κλίμα και άλλων βημάτων που την προωθούν (Ecozen, 10/6/2020). Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ακόμη δρόμος για την εφαρμογή του βιώσιμου τουρισμού τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα.

1.3 Προστατευόμενες Περιοχές και Ορεινές Περιοχές

Υπάρχουν ενδείξεις ότι εδώ και χιλιάδες χρόνια υπάρχει στην Ευρώπη η έννοια των προστατευόμενων περιοχών ως περιοχές που θεωρούνται σημαντικές για πνευματικούς λόγους. Τον 4^ο αιώνα πχ ο Έλληνας φιλόσοφος Πλάτων ζήτησε δημόσια ανάκτηση δάσους στις πλαγιές της Αττικής απαιτώντας την προστασία του δάσους. Αργότερα το 680 μχ ο μοναχός Cuthbert κήρυξε ένα νησί στην Βόρεια Θάλασσα στα ανοικτά των αγγλικών ακτών ως «φυσικό καταφύγιο» για την πάπια (Walters and Civic, 2013). Το 1819 ο γερμανός φυσιοδίφης Alexander von Humboldt εισήγαγε τον όρο «μνημείο της φύσης» βάζοντας τις ρίζες του σύγχρονου συστήματος προστατευόμενων περιοχών στην Ευρώπη και εισάγοντας την διαχείριση και διατήρηση της φύσης ως συγκεκριμένη ανθρώπινη δραστηριότητα (Walters and Civic, 2013). Το 1853 το δάσος Fontainebleau κοντά στο Παρίσι καθιερώνεται η πρώτη προστατευόμενη περιοχή παγκοσμίως. Το 1948 δημιουργείται η Διεθνής Ένωση για την Διατήρηση της Φύσης με σκοπό την παγκόσμια διατήρηση της φύσης. Μετέπειτα δημιουργείται η «Σύμβαση για τους υγροτόπους Διεθνούς Σημασίας» ή Σύμβαση Ramsar η πρώτη διεθνής σύμβαση για την βιοποικιλότητα, και η «Σύμβαση για την διατήρηση της ευρωπαϊκής άγριας ζωής και φυσικών οικοτόπων» ή «Σύμβαση της Βέρνης». Στην συνέχεια εμφανίστηκαν οι οδηγίες 2009/147/EK για την διατήρηση των άγριων πτηνών και η οδηγία 92/43/EOK για την διατήρηση των φυσικών οικοτόπων της άγριας πανίδας και χλωρίδας (Walters

and Civic, 2013). Τον Μάιο του 1992 ιδρύεται το δίκτυο Natura 2000 το οποίο αποτελεί ένα πανευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο περιοχών όπου φιλοξενούν φυσικούς τύπους οικοτόπων και οικοτόπους ειδών σημαντικοί σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Walters and Civic, 2013). Αποτελείται από δύο κατηγορίες περιοχών : τις «Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ)» για την Ορνιθοπανίδα και διατήρηση των άγριων πτηνών και τους «Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)» για την προστασία των οικοτόπων (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας). Το 2008 θεσπίστηκαν οι κατευθυντήριες γραμμές μιας προστατευόμενης περιοχής η οποία ορίζεται ως: «Ένας σαφώς καθορισμένος γεωγραφικός χώρος, αναγνωρισμένος, αφιερωμένος και διαχειριζόμενος μέσω νόμιμων ή άλλων αποτελεσματικών μέσων, για την επίτευξη της μακροπρόθεσμης διατήρησης της φύσης με συναφείς υπηρεσίες οικοσυστήματος και πολιτιστικές αξίες» (Walters and Civic, 2013).

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) στην περιοχή της Ευρώπης και στις χώρες που περικλείει οι ορεινές περιοχές καταλαμβάνουν το 44,6 % της συνολικής έκτασης ενώ σε αυτές κατοικούν 94,3 εκατομμύρια άνθρωποι που αντιστοιχούν στο 19,1 % του συνολικού πληθυσμού. Στην Ελλάδα η έκταση των ορεινών κοινοτήτων καταλαμβάνει το 77,9 % της χώρας γεγονός το οποίο καθιστά την Ελλάδα μαζί με την Αυστρία τις πιο ορεινές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μιχαηλίδου, 2008). Σύμφωνα με το ενημερωτικό σημείωμα του Υπουργείου Γεωργίας στο πλαίσιο της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ στις ορεινές περιοχές εντάσσονται δήμοι, κοινότητες, οικισμοί που έχουν τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από τα 800 μέτρα β) η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο μεταξύ 600-800 μέτρων και οι κλίσεις του εδάφους είναι τουλάχιστον 16% και γ) η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο κάτω των 600 μέτρων και με κλίσεις εδάφους τουλάχιστον 20% (Μιχαηλίδου, 2008). Επιπλέον η Εθνική Στρατηγική Υπηρεσία της Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε) ορίζει ως ορεινές περιοχές του δήμους ή τα δημοτικά διαμερίσματα που είτε το μεγαλύτερο μέρος τους βρίσκεται σε υψόμετρο άνω των 800 μέτρων ή η εδαφική τους επιφάνεια είναι πολύ κεκλιμένη και κατ'εξοχήν ανώμαλη. Χωρίζεται δε από χαράδρες ή καλύπτεται από ορεινούς όγκους που δημιουργούν πολλαπλές εδαφικές πτυχώσεις με υψομετρικές διαφορές μεγαλύτερες από 400 μέτρα (Μπούκας και Ξανθίδης, 2019). Ωστόσο οι ορεινές περιοχές της Ελλάδος όσο και παγκοσμίως αποτελούν καταφύγια

ιδιαίτερου φυσικού κάλους, ενώ διαθέτουν πλούσια βιοποικιλότητα και πολιτισμικό πλούτο με αποτέλεσμα όλα αυτά να τις καθιστούν τόπους για την ανάπτυξη της γεωργίας και του τουρισμού. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που αυτές οι περιοχές έρχονται αντιμέτωπες με προβλήματα όπως εγκατάλειψη, ερημοποίηση, απομόνωση καθώς και η γήρανση του ήδη υπάρχοντος πληθυσμού τους (Μπούκας και Ξανθίδης, 2019). Επιπλέον η δυσκολία πρόσβασης ορισμένες φορές λόγω του δύσκολου ανάγλυφου οδηγεί στην ερημοποίηση και την αποκοπή τους από τον υπόλοιπο κόσμο ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες με αποτέλεσμα και αυτός ο παράγοντας να δυσχεραίνει την ανάπτυξη αυτών των περιοχών όσο και την αύξηση και διατήρηση του πληθυσμού τους. Τα ανωτέρω προβλήματα είναι απόρροια μεν των ιδιαιτεροτήτων του φυσικού περιβάλλοντος δε των κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών και οικονομικών συνθηκών αλλά και συγκυριών που καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό συγκεκριμένες περιόδους την ελληνικής μας ιστορίας (Μιχαηλίδου, 2008). Η εσωτερική μετανάστευση των κατοίκων των ορεινών περιοχών από τα χωριά στις πόλεις τις δεκαετίες 1950, 1960, και 1970 δημιούργησε μεγάλο πρόβλημα ερημοποίησης στους ορεινούς όγκους της χώρας. Επιπλέον την δεκαετία του 90 ο αριθμός των αγροτικών εκμεταλλεύσεων των ορεινών περιοχών μειώθηκε κατά 15,7 % και η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση κατά 12,8 % πράγμα που υποδηλώνει την διαρκή και αυξανόμενη εγκατάλειψη των γεωργικών εκτάσεων (Μιχαηλίδου, 2008).

Τέλος αρκετές από τις ορεινές περιοχές έχουν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενες και αποτελεί πρόκληση η διατήρησή τους ως τέτοιες.

1.3.1 Γεωργία και Προστατευόμενες Περιοχές

Η ίδρυση των προστατευόμενων περιοχών συντέλεσε στην προστασία της βιοποικιλότητας από την απειλή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και κυρίως από τις παραδοσιακές γεωργικές δραστηριότητες. Η ανωτέρω κίνηση προκάλεσε κύμα διχασμού ανάμεσα σε εκείνους που υποστηρίζουν ότι αυτό δυσχεραίνει την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και σε εκείνους που υποστηρίζουν ότι είναι σε θέση να προωθήσει την κοινωνική ευημερία εξαλείφοντας την φτώχεια (Donia et al., 2017). Ωστόσο οι προστατευόμενες περιοχές έχουν άμεση επίδραση στην ανάπτυξη του γεωργικού τομέα μιας χώρας. Η επίδραση αυτή εξαρτάται από την διαχείριση των

προστατευόμενων περιοχών κάθε χώρας καθώς και από την οικονομική της κατάσταση. Λόγο της γεωργικής εκβιομηχάνισης των τελευταίων ετών ο ανθρώπινος παράγοντας και η πρόοδος που επέφερε προκάλεσαν την υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων ακόμα και την απώλεια ολόκληρων αγροοικοσυστημάτων (Donia et al., 2017). Στην Ευρώπη του σήμερα αν και υπάρχει νομοθεσία για την προστασία των πληθυσμών διαφόρων ειδών πουλιών αυτό φαίνεται να μην πολύ εφαρμόζεται. Η Ευρωπαϊκή Κοινή Γεωργική Πολιτική που σχεδιάστηκε με σκοπό την αύξηση της αγροτικής παραγωγής δεν έχει επιβάλει περιορισμούς στις προστατευόμενες περιοχές με σκοπό να δημιουργείται σύγκρουση μεταξύ Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και της νομοθεσίας για την προστασία της βιοποικιλότητας (Palacin and Alonso, 2018). Ωστόσο η μακροχρόνια παρακολούθηση εμβληματικών ειδών πτηνών σε προστατευόμενη περιοχή της Μεσογείου και σε άλλες προστατευόμενες γεωργικές περιοχές δείχνουν σημαντική μείωση του πληθυσμού δείχνοντας την αποτυχία της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την βιοποικιλότητα. Μέσο των Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και του δικτύου Natura 2000 γίνονταν πιστευτό ότι τα προβλήματα που προέρχονται από την εντατικοποίηση της γεωργίας θα μπορούσαν να μειωθούν στις προστατευόμενες περιοχές (Palacin and Alonso, 2018). Παρότι τα προβλήματα μεταξύ της διατήρησης της βιοποικιλότητας στις αγροτικές εκτάσεις της Μεσογείου και των γεωργικών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι γνωστά από την δεκαετία του 1990 έχουν τρέξει πολλά προγράμματα για την προστασία της βιοποικιλότητας χωρίς αυτά να είναι αρκετά αποτελεσματικά. Τέλος θα πρέπει να παρθούν κάποια μέτρα με σκοπό τόσο την οικονομική ανάπτυξη των αγροτών όσο και την προστασία της βιοποικιλότητας. Αυτά τα μέτρα πρέπει να αφορούν: την απαγόρευση της εντατικής γεωργίας εντός των Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και την εφαρμογή βιώσιμων γεωργικών πρακτικών (Palacin and Alonso, 2018).

1.3.2 Τουρισμός και Προστατευόμενες Περιοχές

Εκτός το ότι οι προστατευόμενες περιοχές είναι περιοχές που προστατεύονται λόγω της υψηλής οικολογικής σημασίας τους είναι και περιοχές οι οποίες ενδείκνυνται για περιβαλλοντική εκπαίδευση καθώς και για τουριστική ανάπτυξη με βασικό περιεχόμενο

την φύση. Αυτή η πολλαπλή λειτουργία επιβάλλει προστασία των οικοτόπων όπου μερικές φορές είναι πρόκληση για την διαχείριση των ανωτέρω περιοχών. Η τουριστική εκμετάλλευση αυτών των περιοχών με ελεγχόμενο αριθμό επισκεπτών μπορεί να επιφέρει έσοδα για την συντήρησή τους, όταν η δημόσια χρηματοδότηση είναι ανεπαρκής έως και σπάνια. Επιπλέον ο τουρισμός στις ανωτέρω περιοχές συμβάλει στην αύξηση του αγροτικού εισοδήματος μέσω της οικονομικής συνεισφοράς των επισκεπτών και της απασχόλησης των ντόπιων με αποτέλεσμα την μείωση της φτώχειας (Garsia et al., 2019). Συνεπώς οι διαχειριστές των ανωτέρω περιοχών έχουν να διαχειριστούν τις προκλήσεις τόσο της προστασίας της βιοποικιλότητας των περιοχών αυτών όσο και να προσφέρουν υπηρεσίες εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας έχοντας υπόψιν τους τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές συνέπειες του τουρισμού. Αυτό συνιστά προσοχή διότι για να έχουν μέλλον αυτοί οι χώροι θα πρέπει να έχουν ως στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη. Συνεπώς οι αρχές του βιώσιμου τουρισμού επικεντρώνονται σε τέσσερα σημεία: α) όσο το δυνατόν καλύτερη χρήση των περιβαλλοντικών πόρων που προστατεύουν τις οικολογικές διαδικασίες, την φυσική κληρονομιά και την βιοποικιλότητα β) σεβασμός στον κοινωνικό και πολιτιστικό χαρακτήρα των κοινοτήτων γ) παροχή κοινωνικών και οικονομικών οφελών σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και δ) παροχή σημαντικών εμπειριών και γνώσεων στους τουρίστες (Garsia et al., 2019). Απεναντίας ο τουρισμός εκτός από σύμμαχος μπορεί να αποτελέσει και απειλή για τις προστατευόμενες περιοχές όταν δεν αναπτύσσεται σύμφωνα με τα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης (Canteiro et al., 2018).

Ο τουρισμός σε παγκόσμιο επίπεδο είναι ένα από τα πιο σημαντικά κοινωνικά και οικονομικά φαινόμενα του 21ου αιώνα λόγω της αυξανόμενης τάσης των τουριστών να επισκέπτονται νέους προορισμούς. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού το ενδιαφέρον των τουριστών επικεντρώνεται στην αναζήτηση τουρισμού εμπειριών, περιπέτειας και επίσκεψης σε «αυθεντικούς χώρους» (Canteiro et al., 2018). Τις τελευταίες δεκαετίες το παλιό μοντέλο «ήλιος και θάλασσα» έχει αλλάξει με αποτέλεσμα ένα νέο μοντέλο τουρισμού να έρχεται στην επιφάνεια αυτό των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Σε αυτό ανήκει και ο οικοτουρισμός ο οποίος ορίζεται ως «όλες οι μορφές τουρισμού με βάση την φύση και στις οποίες το κύριο κίνητρο του τουρίστα είναι η παρατήρηση και εκτίμηση της φύσης ή των παραδοσιακών πολιτισμών που κυριαρχούν στις ζώνες» (Canteiro et al., 2018). Για τον

λόγο αυτό στις εν δυνάμει περιοχές θα πρέπει ο τουρισμός να πλαισιωθεί σύμφωνα με τις αρχές του οικοτουρισμού με σκοπό την συμβολή του στην διατήρηση των περιοχών αυτών. Ωστόσο για την διασφάλιση ότι ο οικοτουρισμός θα συμβάλει στους μακροπρόθεσμους στόχους διατήρησης των προστατευόμενων περιοχών θα πρέπει οι τουριστικές δραστηριότητες να παρακολουθούνται και να αξιολογείται η σωστή χρήση τους. Το γεγονός ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν βασική παράμετρο ανάπτυξης στις προστατευόμενες περιοχές αυτό έχει θετικές και αρνητικές συνέπειες. Αφενός αυξάνει τον αριθμό των τουριστών που έχουν κάποια σχέση με την φύση και το περιβάλλον αφετέρου δε η αύξηση των χρηστών των περιοχών αυτών δημιουργεί διαχειριστικά και αναπτυξιακά διλλήματα (Πρακτικά Συμποσίου Τουρισμός σε Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα, 2001). Το ενδιαφέρον του τουρίστα είναι αυτό που συμβάλει στους στόχους διατήρησης μέσω της κατανόησης του φυσικού περιβάλλοντος και της προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (Canteriro et al., 2018). Ωστόσο ο οικοτουρισμός ως εναλλακτική μορφή τουρισμού μπορεί να εμπλουτίσει το τουριστικό προϊόν και να το κάνει πιο ελκυστικό. Έτσι οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού είναι: α) ο καθορισμός ζωνών προστασίας στις περιοχές που αποτελούν πόλο έλξης οικοτουριστών β) διαχείριση της τουριστικής ζήτησης δηλαδή ο προσδιορισμός ενός μέγιστου αριθμού επισκεπτών σε σχέση με την φέρουσα ικανότητα, ύπαρξη τιμολογιακής πολιτικής και προώθηση του τουριστικού προϊόντος γ) ύπαρξη σχεδιασμού για την διαχείριση του τουρισμού και διαχωρισμός σε ζώνες απόλυτης προστασίας και στις περιμετρικές ζώνες όπου επιτρέπονται οι δραστηριότητες καθώς και η ύπαρξη υποδομών προσαρμοσμένες στο φυσικό περιβάλλον δ) διαχείριση επισκεπτών μέσω προγραμμάτων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, θέσπισης κανόνων, ε) παρακολούθηση των επισκεπτών και την κίνησης αυτών και των επιπτώσεων από αυτή στο φυσικό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον στ) διάθεση σημαντικών μερών των εσόδων υπέρ της προστασίας και επένδυσης στην περιοχή (Πρακτικά Συμποσίου Τουρισμός σε Προστατευόμενες περιοχές στην Ελλάδα, 2001). Τέλος ως αναφορά την Ελλάδα στις προστατευόμενες περιοχές έχει αναπτυχθεί ήδη τουρισμός. Αυτός ο τουρισμός αφορά κυρίως τουρίστες εσωτερικού. Οι προορισμοί αυτοί δεν είναι αμιγώς οικοτουριστικοί με αποτέλεσμα οι τουρίστες των περιοχών αυτών είτε πραγματοποιούν οικοτουριστικές δραστηριότητες είτε ακολουθούν χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού (Δαλακούρα, 2013).

1.3.3 Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός συγκαταλέγεται στις ειδικές μορφές τουρισμού στις οποίες το σύνολο των δραστηριοτήτων συνδέονται με την αγροτική παραγωγή, το πολιτιστικό περιβάλλον των αγροτικών περιοχών, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα, την τοπική γαστρονομία καθώς και την παροχή υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης σε χώρους ενοποιημένους ή μη με αγροτικές εγκαταστάσεις (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων). Ο σκοπός του είναι η δημιουργία θετικών κοινωνικών, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών, επιπτώσεων και στην ανταπόκριση του στην ανάγκη των αγροτών να αποκτήσουν ένα συμπληρωματικό εισόδημα. Επιπλέον δίνει την δυνατότητα στους ανθρώπους των πόλεων να έρθουν σε επαφή με την φύση και να μάθουν μέσα από αυτήν. Η συμβολή του στην τοπική κοινωνία είναι μεγάλη καθώς συμμετέχει στην συνέχεια της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων που αυτό συνεπάγεται στο ότι διατηρεί τον ανθρώπινο γεωργικό πληθυσμό σταθερό στις περιοχές αυτές, διατηρεί ορισμένες τέχνες που μπορεί και να είχαν εξαφανιστεί, προβάλλει τα τοπικά ήθη και έθιμα κάθε περιοχής στην οποία αναπτύσσεται, προβάλλει τις προστατευόμενες περιοχές ως περιοχές ιδιαίτερης οικολογικής αξίας και ως περιοχές για την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού ενώ τέλος προσφέρει νέες προοπτικές και απασχόληση στους νέους των περιοχών που αναπτύσσεται (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων). Έτσι μέσω του αγροτουρισμού δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να γνωρίσει την περιοχή που επισκέπτεται και τους λόγους για τους οποίους προστατεύεται, να έρθει σε επαφή με τα προϊόντα που παράγει η περιοχή καθώς και να έρθει σε επαφή με το περιβάλλον και την φύση μέσω μιας μορφής ήπιου τουρισμού που έχει ως στόχο ταυτόχρονα την προστασία του περιβάλλοντος και την βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου. Επιπλέον ο αγροτουρισμός μπορεί να συνδεθεί και με άλλες κατηγορίες ειδικού τουρισμού όπως ορειβασία, ιππασία ακόμα και πεζοπορία δίνοντας την δυνατότητα στον τουρίστα να έρθει σε επαφή με πολλά αντικείμενα αποκτώντας πολλαπλές εμπειρίες και γνώσεις (Φράγκου, 2019). Τέλος τα τελευταία έτη παρατηρείται σταδιακή ανάπτυξη του αγροτουρισμού στις ελληνικές ορεινές προστατευόμενες περιοχές πράγμα που συντελεί στην σταδιακή

ανάπτυξη της γεωργίας και του τουρισμού μέσω ενός νέου μοντέλου αυτού της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης.

1.4 Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών

Πριν 40 και πλέον χρόνια οι προστατευόμενες περιοχές πίστευαν ότι ήταν μεγαλειώδεις άγριες περιοχές που πρέπει να αφήνονται στην φυσική τους κατάσταση, να προστατεύονται από υποβαθμίσεις και να είναι διαθέσιμες για την αναψυχή των επισκεπτών τους. Ακόμη ήταν πιστευτό ότι οι φυσικοί πόροι βρισκόταν σε αφθονία. Εξαιτίας όμως της υποβάθμισης των περιοχών η οποία άρχισε να γίνεται αντιληπτή οι αντιλήψεις αυτές άρχιζαν σταδιακά να αλλάζουν (Ντάγλα, 2018). Επιπλέον έγινε κατανοητό ότι οι Προστατευόμενες Περιοχές επηρεάζονται όχι μόνο από φυσικούς αλλά και από ανθρωπογενείς παράγοντες με αποτέλεσμα η διαχείριση τους να αποτελεί πλέον ανάγκη για την διατήρηση της βιοποικιλότητας, για την αειφόρο παραγωγή καθώς και την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των περιοχών αυτών (Ντάγλα, 2018). Κάνοντας αναδρομή στο μακρινό παρελθόν γίνεται αναφορά ότι το 1872 δημιουργείτε το πρώτο Εθνικό Πάρκο με ονομασία Εθνικό Πάρκο Yellowstone στις ΗΠΑ όπου σκοπός του ήταν ο αποκλεισμός του ανθρώπου από την φύση βλέποντας τον άνθρωπο και την φύση ως διαχωρισμένες έννοιες. Σύντομα εμφανίζονται τα πρώτα Εθνικά Πάρκα και στην Ευρώπη όπου και εδώ οι ντόπιοι πληθυσμοί δεν διαχειρίζονται τις περιοχές αυτές αλλά η διαχείριση τους γίνεται από κυβερνητικά όργανα. Έτσι τα περισσότερα Εθνικά Πάρκα δημιουργήθηκαν με την πεποίθηση ότι η βιοποικιλότητα έπρεπε να προστατευθεί από την απειλή του ανθρώπου με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό του ντόπιου πληθυσμού από τα εδάφη τους ακόμη και την βίαιη απομάκρυνση του σε ορισμένες περιπτώσεις. Τέτοιες διαδικασίες αποκλεισμού χρησιμοποιήθηκαν ενώ παραμένουν ευρέως διαδεδομένες στην διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στις αναπτυσσόμενες χώρες (Garbers and Kleemann, 2011). Αυτή η τεχνική δημιούργησε συγκρούσεις και αποτυχία ενώ συνέβαλε στην αύξηση της φτώχειας του τοπικού πληθυσμού λόγω στέρησης ευκαιριών ανάπτυξης. Έτσι παρατηρήθηκαν φαινόμενα παραβίασης των κανονισμών για τις προστατευόμενες περιοχές. Για τον

λόγο αυτό δημιουργήθηκαν ολοκληρωμένα πρότυπα διατήρησης όπου ο άνθρωπος θεωρείται αναπόσπαστο μέρος του φυσικού περιβάλλοντος. Δημιουργήθηκε η έννοια της διατήρησης με βάση την κοινότητα όπου η διαχείριση των περιοχών αυτών δεν βασίζεται μόνο σε ειδικούς αλλά και στις γνώσεις του ντόπιου πληθυσμού (Garbers and Kleemann, 2011). Τέτοιες ολοκληρωμένες έννοιες διατήρησης έλαβαν σημαντική διεθνή υποστήριξη μέσω της Σύμβασης για την βιολογική ποικιλομορφία η οποία υιοθετήθηκε το 1992 και δημιούργησε ένα διεθνές καθεστώς για την διατήρηση της βιοποικιλότητας διασφαλίζοντας την βιώσιμη χρήση της μέσω της κατανομής των οφελών της. Επίσης οι ολοκληρωμένες έννοιες διατήρησης για τις προστατευόμενες περιοχές αναφέρθηκαν στους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας του ΟΗΕ όπου σύμφωνα με τους στόχους οι προστατευόμενες περιοχές λειτουργούν ως ένα βασικό μέσο για την μείωση της απώλειας της βιοποικιλότητας, όπου η διαχείριση τους θα πρέπει να συμβάλει και στην εξάλειψη της φτώχειας και της πείνας με σκοπό την διασφάλιση της περιβαλλοντικής και κοινωνικής βιωσιμότητας τους (Garbers and Kleemann, 2011). Αν και έχουν γίνει μεγάλες προσπάθειες για την διατήρηση των προστατευόμενων περιοχών παγκοσμίως και την εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών διαχείρισης το ποσοστό απώλειας της βιοποικιλότητας εξακολουθεί να μην μειώνεται. Έτσι όσο ποτέ είναι σημαντική η λήψη δράσης για την προστασία της βιοποικιλότητας με την πρόκληση να παραμένει για το αν τα αποτελέσματα θα είναι μακροχρόνια (Schirpke et al., 2017).

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει ειδικός φορέας που να ασχολείται αποκλειστικά με την προστασία της φύσης. Την ευθύνη για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος έχει αναλάβει εδώ και πολλά χρόνια η Δασική Υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας στο πλαίσιο αρμοδιοτήτων που τις είχε αναθέσει η πολιτεία με σκοπό την προστασία, εκμετάλλευση και εποπτεία όλων των εκτάσεων του φυσικού περιβάλλοντος (Μανωλά, 2020). Σήμερα η Δασική Υπηρεσία που συνεχίζει να διατηρεί την αρμοδιότητα της λειτουργεί ως Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος (ΓΓΔΦΠ) με βασική αρμοδιότητα «την εισήγηση για την χάραξη και εποπτεία εφαρμογής της κυβερνητικής πολιτικής για τα δάση και το φυσικό περιβάλλον» (Μανωλά, 2020). Έτσι για ποιο αποτελεσματική προστασία των ανωτέρω περιοχών το 2003 ιδρύθηκαν με τον νόμο 3044/2002 25 Φορείς Διαχείρισης (ΦΔ) σε ισάριθμες περιοχές. Ο στόχος με τον οποίον δημιουργήθηκαν οι Φορείς Διαχείρισης ήταν και

είναι: η διατήρηση, η βιώσιμη διαχείριση και η ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών ενώ η χρηματοδότηση τους εξασφαλίστηκε από εθνικούς πόρους (Μανωλά, 2020). Έτσι οι Φορείς Διαχείρισης δημιουργούν σχέδια δράσης για τις περιοχές αρμοδιότητας τους τα οποία σχέδια περιλαμβάνουν μέτρα και δράσεις που έχουν ως σκοπό: α) την διατήρηση της βιοποικιλότητας και της λειτουργίας των οικοσυστημάτων β) την εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και των επισκεπτών των περιοχών αρμοδιότητας τους γ) την φύλαξη και ασφάλεια των ανωτέρω περιοχών και δ) την προστασία και βελτίωση της παραγωγικότητας του εδάφους και των υδάτινων συστημάτων. Επιπλέον αρμοδιότητες των Φορέων Διαχείρισης είναι η γνωμοδότηση έργων, εισήγηση προς τις αρμόδιες αρχές σε περιπτώσεις παράβασης της νομοθεσίας για το περιβάλλον, υλοποίηση προγραμμάτων για την μετάδοση γνώσεων, κατάρτιση μελετών και εκτέλεση τεχνικών έργων για την προστασία και ανάδειξη της περιοχής (Κανδηλιεράκης, 2017). Το 2018 με τον ν. 4519/2018 οι Φορείς Διαχείρισης μετονομάζονται σε Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και προσθέτονται οκτώ νέοι. Σκοπός του νόμου ήταν η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των Προστατευόμενων Περιοχών με στόχο την διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία του εθνικού φυσικού κεφαλαίου, καθώς και την εκπλήρωση των εθνικών υποχρεώσεων απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση (nomosphysis.org.gr). Παρά την προσπάθεια για την δημιουργία ενός νέου μοντέλου για την διαχείριση των ανωτέρω περιοχών αυτό δεν κατέστη δυνατόν. Έτσι με τον ν.4685/2020 σχηματίζεται ένας νέος οργανισμός στο πρότυπο άλλων Ευρωπαϊκών χωρών ο οποίος ονομάζεται Οργανισμός Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (Ο.ΦΥ.ΠΕ.Κ.Α) με σκοπό την συστηματική και αποτελεσματική οργάνωση της διακυβέρνησης των προστατευόμενων περιοχών (Μητσόπουλος και Τζατζάκη, 2021). Ο νέος αυτός οργανισμός λειτουργεί συνεργατικά με άλλους αρμόδιους φορείς έχοντας συντονιστικό ρόλο σε θέματα διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών ενώ αποστολή του είναι να σχεδιάζει και να παρακολουθεί την προστασία και την βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών αυτών. Σήμερα γίνονται προσπάθειες τόσο από την πλευρά του νέου οργανισμού όσο και από τους αρμόδιους φορείς μέσω ανάληψης πρωτοβουλιών και διαμόρφωσης προτάσεων για την βέλτιστη αξιοποίηση του ρόλους τους. Μεγάλο ρόλο παίζει και η εφαρμογή των αποφάσεων από τους πολίτες οι οποίοι είναι οι άμεσα εμπλεκόμενοι στην ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης των ανωτέρω περιοχών (Μητσόπουλος και Τζατζάκη, 2021).

Ωστόσο παρά τις προσπάθειες που συντελούνται, σημαντικά προβλήματα των Φορέων Διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών είναι οι αρκετές ευθύνες και αρμοδιότητες που έχουν σε αντίθεση με το ελλιπές προσωπικό καθώς και την έλλειψη οικονομικών πόρων με αποτέλεσμα να αδυνατούν να ανταπεξέλθουν των υποχρεώσεων τους.

1.5 Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση Αγροτών

Η ιστορία της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα συμπορεύεται με την ιστορία ολόκληρου του ελληνικού κράτους. Αν επιχειρήσει κανείς να δει την πορεία και εξέλιξη της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα παρατηρήσει ότι αυτή συμβαδίζει με τα προβλήματα και τα διλήμματα που απασχολούν τόσο το ελληνικό κράτος όσο και την ίδια την κοινωνία (Μιχαλάρη, 2013). Αυτό συμβαίνει μιας και η ελληνική κοινωνία συνδέεται άμεσα με τον αγροτικό τομέα εφόσον η Ελλάδα μέχρι την δεκαετία του 1950 ήταν μια κατεξοχήν αγροτική χώρα όπου η γεωργία αποτελούσε την βάση της οικονομίας της (Μιχαλάρη, 2013). Ωστόσο η παραγωγή εκείνης της περιόδου παρέμενε σε μέτριο επίπεδο λόγω έλλειψης κατάλληλης υποδομής, καλλιεργητικών μεθόδων ακόμη και εκπαιδευτικής υποδομής μιας και οι αγρότες εκείνης της περιόδου δεν είχαν τον κατάλληλο εξοπλισμό για τις καλλιέργειες τους χωρίς να διαφέρουν πολύ από την αρχαιότητα. Επιπλέον οι πόλεμοι και η οικονομική στενότητα αποδυνάμωσαν τον αγροτικό τομέα με αποτέλεσμα την εσωτερική ή και εξωτερική μετανάστευση του αγροτικού πληθυσμού (Μιχαλάρη, 2013). Έτσι διαπιστώθηκε η ανάγκη για συστηματική γεωργική εκπαίδευση με σκοπό να λυθεί το επισιτιστικό πρόβλημα της εποχής καθώς και οι ανάγκες για στελέχωση εξειδικευμένου προσωπικού στις υπηρεσίες του κράτους ως απαραίτητη προϋπόθεση για την αναδιάρθρωση των γεωργικών υπηρεσιών και την αύξηση της γεωργικής παραγωγής (Μιχαλάρη, 2013). Τις δεκαετίες 1960 με 1970 η γεωργία παρουσιάζει ταχεία ανάπτυξη και πρόοδο σε όλους τους κλάδους παραγωγής. Αυτό όμως δημιούργησε προβλήματα όπως υπερπαραγωγή και επιλογή από τον ίδιο τον παραγωγό τον κλάδο παραγωγής έτσι ήταν επιτακτική η ανάγκη για γεωργική εκπαίδευση. (Κλαυδιανού, ;). Η δεκαετία 1970 με 1980 θεωρείται απαρχή μιας νέας ανασυγκρότησης της χώρας ενόψει της ένταξης στην

Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Η γεωργική εκπαίδευση προσανατολίζεται στην ενημέρωση και πληροφόρηση του αγροτικού πληθυσμού τόσο σε γενικά όσο και σε ειδικά θέματα που αφορούν την Κοινή Αγροτική Πολιτική και τις επικρατούσες απόψεις για τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Για τον λόγο αυτό οργανώνονται ομιλίες και σεμινάρια από ειδικούς επιστήμονες. Επιπλέον το 1977 με το Π Δ 433 θεσπίζεται ο Οργανισμός του Υπουργείου Γεωργίας με βάση τον οποίο είναι οργανωμένες και λειτουργούν οι Υπηρεσίες Γεωργικών Εφαρμογών και Εκπαίδευσης (Στάμος, 2009).

Σήμερα με τον όρο γεωργική εκπαίδευση εννοούμε την εκπαίδευση που έχει ως στόχο την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα και αγροτικού χώρου. Έτσι χωρίζεται στην σχολική εκπαίδευση στο λύκειο στα επαγγελματικά λύκεια (ΕΠΑΛ), τις Γεωργικές Σχολές γεωργοκτηνοτροφικής κατεύθυνσης (ΕΠΑΣ), και τα πρακτικά γεωργικά σχολεία πχ Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης. Η δεύτερη μορφή αφορά την εξωσχολική γεωργική εκπαίδευση ή δια βίου μάθηση που παρέχεται από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς και περιλαμβάνει συμπληρωματικές γνώσεις που είναι απαραίτητες για την διαχείριση των νέων προκλήσεων στον αγροτικό χώρο (Πιτούλας, 2018). Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ ο οποίος είναι ο κύριος μηχανισμός αγροτικής εκπαίδευσης του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΠΑΑΤ) με αποστολή του την οργάνωση και υποστήριξη της αγροτικής επαγγελματικής κατάρτισης και δια βίου μάθησης μέσω των Κέντρων «ΔΗΜΗΤΡΑ» για την βελτίωση των επαγγελματικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα (elgo.gr). Σήμερα εκτός των άλλων πραγματοποιείται μέσω του ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ η κατάρτιση των νεοεισερχόμενων στον αγροτικό τομέα μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) της Ελλάδας 2014-2020 και ειδικότερα του υπόμετρου 6.1 « Εγκατάσταση Νέων Γεωργών» και του Μέτρου 01 « Δράσεις μετάδοσης γνώσεων και ενημέρωσης» Δράση 1.1.1 « Δράσεις Κατάρτισης και Ανάπτυξης Δεξιοτήτων για Νέους Γεωργούς και Μικρές Γεωργικές Εκμεταλλεύσεις» (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων). Την τρίτη μορφή ως αναφορά την εκπαίδευση κατέχει η τριτοβάθμια εκπαίδευση με τις Ανώτατες Γεωπονικές Σχολές.

Ωστόσο παρά τις ανωτέρω προσπάθειες ως αναφορά την εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των αγροτών αυτή παραμένει σε χαμηλά ποσοστά. Συνεπώς είναι

επιβεβλημένη η εφαρμογή περαιτέρω προγραμμάτων τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (Μιχαλάρη, 2013). Τα ανωτέρω προγράμματα πρέπει να στοχεύουν στην εκπαίδευση των αγροτών στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης τόσο για την κοινωνικοοικονομική τους ανάπτυξη όσο και την επιτακτική ανάγκη της προστασίας του περιβάλλοντος. Επιπλέον μέσω της Ατζέντας 2030 και του στόχου βιώσιμης ανάπτυξης τέσσερα για ποιοτική εκπαίδευση θα πρέπει να παρέχεται ποιοτική εκπαίδευση καθώς είναι σημαντική για την βελτίωση των γνώσεων των εκπαιδευομένων καθώς βελτιώνεται η ποιότητα ζωής τους και επέρχεται βιώσιμη ανάπτυξη. Έτσι κάνοντας την εκπαίδευση ποιοτική προάγονται οι ευκαιρίες για δια βίου μάθηση.

1.6 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί κατά πόσο οι αγρότες των προστατευόμενων περιοχών μιας συγκεκριμένης περιοχής του Πηλίου γνωρίζουν ότι καλλιεργούν εντός προστατευόμενης περιοχής και ότι τα κτήματα τους βρίσκονται σε αυτή. Θα διερευνηθεί πρώτον αν οι αγρότες των παραπάνω περιοχών γνωρίζουν ότι βρίσκονται και καλλιεργούν εντός και πλησίον προστατευόμενων περιοχών, ποιες μεθόδους καλλιέργειας χρησιμοποιούν και αν αυτές βλάπτουν το περιβάλλον, το γνωστικό επίπεδο τους πάνω σε θέματα τους περιβάλλοντος και της αειφορίας, το κατά πόσο έχουν εκπαιδευτεί πάνω σε θέματα γεωργίας και περιβάλλοντος και κατά πόσο επιθυμούν να εκπαιδευτούν, καθώς και το γνωστικό τους επίπεδο πάνω στις προστατευόμενες περιοχές. Τέλος η παρούσα εργασία ασχολείται και με το κομμάτι του αγροτουρισμού προσπαθώντας να διερευνήσει κατά πόσο οι αγρότες ασχολούνται στην εν λόγω περιοχή με αυτήν την μορφή τουρισμού, ποιες δραστηριότητες περιλαμβάνουν στα πλαίσια του αγροτουρισμού, εάν λαμβάνουν υπόψη τους την προστασία του περιβάλλοντος καθώς και αν έχουν εκπαιδευτεί πάνω σε αυτό το αντικείμενο ή επιθυμούν να εκπαιδευτούν. Επιμέρους στόχοι της έρευνας αυτής είναι:

- Διερεύνηση των γνώσεων και των στάσεων των αγροτών της περιοχής για τις προστατευόμενες περιοχές και την διαχείρισή τους
- Διερεύνηση των γνώσεων των αγροτών τόσο σε περιβαλλοντικά ζητήματα όσο και σε θέματα της γεωργίας
- Αποτύπωση των απόψεων και των στάσεων πάνω σε θέματα γεωργίας, περιβάλλοντος και προστατευόμενων περιοχών

Η έρευνα προσπαθεί να δώσει απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποια είναι τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων της περιοχής
- Ποιο είναι το γνωστικό τους επίπεδο πάνω σε θέματα γεωργίας και περιβάλλοντος
- Σε τι ποσοστό έχουν εκπαιδευτεί πάνω σε θέματα γεωργίας και περιβάλλοντος και κατά πόσο επιθυμούν να εκπαιδευτούν
- Ποιες είναι οι γνώσεις και οι απόψεις τους για τις προστατευόμενες περιοχές και την διαχείρισή τους
- Ποια είναι η σχέση τους με τον αγροτουρισμό, αν έχουν εκπαιδευτεί πάνω σε αυτή την μορφή τουρισμού, και κατά πόσο επιθυμούν να εκπαιδευτούν

Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν τόσο από τον Φορέα Διαχείρισης Κάρλας-Μαυροβουνίου-Κεφαλόβρυσου-Βελεστίνου-Δέλτα Πηνειού, όπου ανήκει η διαχείριση της προστατευόμενης περιοχής της έρευνας στο Πήλιο, όσο και από φορείς που ασχολούνται με την εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των αγροτών αλλά και από φορείς που ασχολούνται με το κομμάτι του τουρισμού. Τα αποτελέσματα θα βοηθήσουν να εξαχθούν συμπεράσματα για το γνωστικό επίπεδο των ανθρώπων που ασχολούνται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό στις προστατευόμενες περιοχές καθώς και πλησίον αυτών και κατά πόσο λαμβάνουν υπόψη τους την προστασία του περιβάλλοντος. Καταλήγοντας μπορούμε να πούμε ότι τα αποτελέσματα της έρευνας είναι χρήσιμα γιατί:

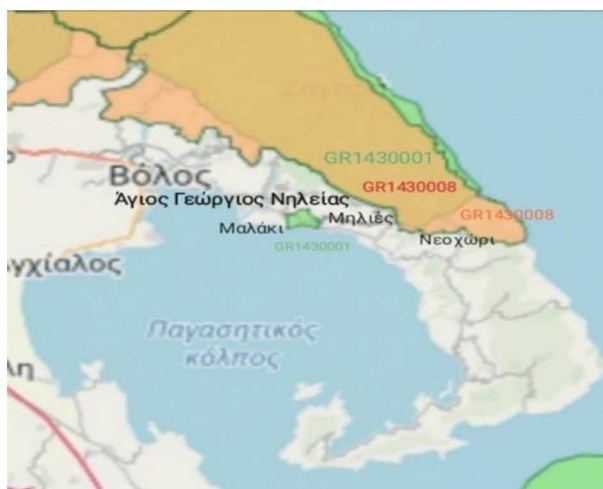
- Βοηθούν στην αποτύπωση του κοινωνικού προφίλ των ανθρώπων της περιοχής
- Βοηθούν να αποτυπωθεί το γνωστικό επίπεδο των ανθρώπων που ασχολούνται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό πάνω σε θέματα γεωργίας και περιβάλλοντος

- Βοηθούν να αποτυπωθεί το γνωστικό επίπεδο των ανθρώπων τις περιοχής πάνω σε θέματα διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών
- Συμβάλει στην λήψη καλύτερων αποφάσεων για την διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών
- Συμβάλει στην λήψη καλύτερων αποφάσεων για την εκπαίδευση-ευαισθητοποίηση των ανθρώπων αυτών των περιοχών που ασχολούνται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό.
- Ενθαρρύνει τους ανθρώπους αυτών των περιοχών να παίρνουν μέρος σε έρευνες που έχουν να κάνουν με την γεωργία και το περιβάλλον
- Βελτιώνει το γνωστικό τους επίπεδο πάνω σε θέματα γεωργίας, περιβάλλοντος και διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.

2 ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ

2.1 Περιοχή Έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην περιοχή των πρώην κοινοτήτων Αγίου Γεωργίου Νηλείας, Πινακατών, Βυζίτσας, Μηλεών και Νεοχωρίου όπου σήμερα ανήκουν στον Δήμο Νοτίου Πηλίου. Περιελάμβανε όλες τις εκτάσεις των χωριών που ανήκουν εντός προστατευόμενων περιοχών και οι οποίες είναι καλλιεργήσιμες ενώ σε μεγαλύτερο υψόμετρο είναι δασικές. Συγκεκριμένα στο χωριό Άγιος Γεώργιος Νηλείας περιελάμβανε και τις θέσεις Μαλάκι, Δύο Ρέμματα, Κανάλια καθώς βρίσκονται σε χαμηλότερο υψόμετρο από το χωριό (Χάρτης 2.1). Συγκεκριμένα η περιοχή της έρευνας μας περιλαμβάνει τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) με κωδικό GR 1430008 ΟΡΟΣ ΠΗΛΙΟ για την προστασία άγριων πτηνών ορνιθοπανίδας, και τους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) με κωδικό GR 1430001 ΟΡΟΣ ΠΗΛΙΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΣΠΗΛΑΙΟ ΜΑΛΑΚΙ ΚΑΙ ΣΚΕΠΟΝΙ για την προστασία της πανίδας, χλωρίδας και των οικοτόπων. Όλες οι αναφερόμενες περιοχές ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000 όπου και προστατεύονται από αυτό. Στην περιοχή του Νεοχωρίου υπάρχει Καταφύγιο Άγριας Ζωής με την ονομασία Άγιος Δημήτριος. Η περιοχή βρίσκεται στο κεντρικό προς νότιο τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας στην οποία και ανήκει. Επίσης κλείνει απότομα προς την θάλασσα σχηματίζοντας παραλιακές ζώνες και οικισμούς.

Χάρτης 2.1: Περιοχή μελέτης του Δικτύου Natura 2000 Όρος Πήλιο (Πηγή: <http://mapsportal.ypen.gr/> και ίδια επεξεργασία)

2.1.1 Το Πήλιο Όρος

Γενικότερα το Πήλιο ανήκει στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το Βόλο η οποία είναι η πρωτεύουσα του Νομού. Το μήκος του Πηλίου φθάνει τα 44 χλμ., ενώ το πλάτος του κυμαίνεται από 10 έως 25 χλμ. Πολλοί από τους κατοίκους του ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα ενώ τα κύρια γεωργικά προϊόντα είναι τα μήλα και οι ελιές, τα κάστανα, τα καρύδια καθώς και λοιπά οπωροφόρα δένδρα. Ο τουρισμός επίσης αποτελεί σημαντικό πυλώνα εισοδήματος τις περιοχής ενώ τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες να αναπτυχθούν και εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός. Λόγο της μορφολογίας του εδάφους και της γεωγραφικής θέσης εμφανίζει δύο διαφορετικές κλιματολογικές ζώνες. Η πρώτη ζώνη περιλαμβάνει τις παραθαλάσσιες περιοχές ενώ η δεύτερη ζώνη αφορά τους ορεινούς όγκους του βουνού. Το κλίμα καθώς αυξάνεται το υψόμετρο μεταβαίνει από μέσο-μεσογειακό προς υπομεσογειακό με αποτέλεσμα μαζί με τις διαφορετικές κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στο Πήλιο να είναι η αιτία για την πλούσια βιοποικιλότητα που συναντάμε στην εν λόγω περιοχή (Φράγκου, 2019). Επίσης αυτή είναι η αιτία για την ανάπτυξη χειμερινού και θερινού τουρισμού. Επιπλέον διαθέτει μεγάλη ποικιλομορφία περιλαμβάνοντας ορεινές, πεδινές και παράκτιες ζώνες. Είναι μέρος κατάφυτο με πλούσιο υδροφόρο ορίζοντα και πλούσια βιοποικιλότητα. Επιπλέον το Πήλιο έχει μεγάλη οικολογική αξία και περιβαλλοντική ποιότητα. Υπάρχει ποικιλία βιοτόπων με καλή δομή και κατάσταση διατήρησης που υποστηρίζει πολλών ειδών κοινωνίες. Χαρακτηριστικό της περιοχής είναι ότι συνδυάζει πυκνή δασική βλάστηση καθώς και αναπτυγμένη πυκνή θαμνώδες βλάστηση αείφυλλων και πλατύφυλλων φυτών, καθώς και παράκτιους και θαλάσσιους βιότοπους στο Αιγαίο (Φράγκου, 2019). Τα δάση του είναι κατάφυτα με οξιές, βελανιδιές, αγριοκαστανιές, δασική Πεύκη, και συστάδες υβριδογενούς ελάτης. Στην περιοχή εμφανίζονται τρεις ζώνες βλάστησης: α) η μεσογειακή ζώνη που καταλαμβάνει τα χαμηλότερα υψόμετρα της περιοχής όπου εμφανίζονται τα περισσότερα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά β) η παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης που καταλαμβάνει τα μέσα υψόμετρα όπου εμφανίζονται δάση δρυός και καστανιάς και γ) την ζώνη οξιάς όπου εμφανίζεται πάνω από την παραμεσογειακή ζώνη και φτάνει μέχρι τα δένδρο-όρια. Για τους παραπάνω λόγους έχει ειδικό καθεστώς προστασίας (Φράγκου, 2019). Επιπλέον στο Πήλιο παρουσιάζονται και Τοπία

Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους (ΤΙΦΚ) όπου με τον όρο « Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους χαρακτηρίζονται οι περιοχές που διακρίνονται για την αισθητική τους» και τρία Καταφύγια Άγριας Ζωής, τόποι ιδιαίτερης σημασίας για την αναπαραγωγή της πανίδας και ανάπτυξη της χλωρίδας της περιοχής (Φράγκου, 2019). Τέλος οι προστατευόμενες περιοχές του Πηλίου που εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000 με τον Ν.4519/2018 δόθηκαν υπό την προστασία του Φορέα Διαχείρισης Κάρλας, Μαυροβούνιου, Κεφαλόβρυσου, Βελεστίνου, Δέλτα Πηνειού (fdkarlas.gr).

2.2 Ανασκόπηση Εκπαίδευσης-Ενημέρωσης

Όπως προαναφέρθηκε σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί το κατά πόσο οι άνθρωποι που ασχολούνται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό στις προστατευόμενες περιοχές του Πηλίου είναι ενήμεροι επάνω σε θέματα προστασίας των περιοχών αυτών καθώς και επάνω σε θέματα που άπτονται του περιβάλλοντος. Για τον λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση για να διερευνηθεί κατά πόσο από πλευράς της πολιτείας αλλά και ακόμα από πλευράς ιδιωτικών φορέων οι άνθρωποι αυτοί που δραστηριοποιούνται με την γεωργία και τον τουρισμό έχουν ενημερωθεί ακόμα και εκπαιδευτεί επάνω σε τέτοιου είδους θέματα.

Σύμφωνα με την έρευνα από πλευράς του Δήμου Νοτίου Πηλίου όπου υπάγονται αυτές οι περιοχές δεν έχει πραγματοποιηθεί έως τώρα κάποια ενημέρωση. Από πλευράς της Περιφέρειας Θεσσαλίας η περιφέρεια στο περιφερειακό σχέδιο για τη προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και ειδικότερα στα μέτρα-δράσεις του σχεδίου στον τομέα βιοποικιλότητα και οικοσυστήματα αναφέρει και την ενημέρωση-ευαισθητοποίηση μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Πολίτη, 2017). Από πλευράς του Φορέα Διαχείρισης Κάρλας, Μαυροβούνιου, Κεφαλόβρυσου, Βελεστίνου, Δέλτα Πηνειού λόγω το ότι η περιοχή όπως προαναφέρθηκε εντάχθηκε υπό την προστασία του Φορέα Διαχείρισης το 2018 δεν έχει πραγματοποιηθεί κάποια ενημέρωση στην εν λόγω περιοχή ενώ αντίστοιχα στην περιοχή των Καναλίων Πηλίου όπου εδρεύει και ο Φορέας Διαχείρισης σε συνεργασία με τον Φορέα και άλλων φορέων υλοποιήθηκε το KARLA SCHOOL στα πλαίσια δράσεων για την εκπαίδευση-ευαισθητοποίηση των αγροτών εκείνης της περιοχής στα πλαίσια της δια βίου μάθησης. Από πλευράς του ο

ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ και το Ινστιτούτο Ελιάς, Υποτροπικών φυτών και Αμπέλου σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας στο πλαίσιο του έργου Life+ διοργάνωσε ημερίδα στις 20 Φεβρουαρίου του 2017 στην Αργαλαστή Πηλίου με θέμα : “Εφαρμογή νέων καλλιεργητικών πρακτικών στην ελαιοκομία με στόχο τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή στις νέες κλιματικές συνθήκες” (OLIVE CLIMA) (elgo.gr), ενώ το 2017 από το Κέντρο Δήμητρα Αλμυρού- ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ πραγματοποιήθηκε πρόγραμμα κατάρτισης 150 ωρών στον Δήμο Νοτίου Πηλίου στο πλαίσιο του Μέτρου 01 Δράσεις Μετάδοσης Γνώσεων και Ενημέρωσης, Δράση 1.1.1 « Δράσεις Κατάρτισης και Ανάπτυξης Δεξιοτήτων για Νέους Γεωργούς και μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις» του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020 (almyros.gr). Τέλος από την πλευρά των ιδιωτικών φορέων ο ΑΙΓΙΛΟΠΑΣ όπου είναι δίκτυο για την βιοποικιλότητα και την οικολογία στην γεωργία με έδρα τα Άνω Λεχώνια Πηλίου πραγματοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις που άπτονται σε ζητήματα οικολογικής γεωργίας και γεωργικής βιοποικιλότητας μέσω ημερίδων γιορτών και εκθέσεων (aegilops.gr).

2.3 Το ερωτηματολόγιο της έρευνας και η συνέντευξη

Το θεμελιώδες στοιχείο σε κάθε δειγματοληπτική έρευνα, στα πειράματα και στις έρευνες πεδίου που χρειάζονται για την συγκέντρωση πληροφοριών, στοιχείων και δεδομένων αποτελεί το ερωτηματολόγιο. Για τον λόγο αυτό η κατασκευή ενός ερωτηματολογίου είναι πολύ σημαντική επειδή παρέχει τα δεδομένα της έρευνας. Έτσι για να είναι αξιοποιήσιμη η πληροφορία που προκύπτει θα πρέπει να τηρούνται κάποιες αρχές. Πολύ σημαντική επίσης είναι η μορφή ενός ερωτηματολογίου για το είδος και την διατύπωση των ερωτήσεων που αυτό περιλαμβάνει. Το ερωτηματολόγιο για να είναι σωστό θα πρέπει να είναι οργανωμένο σαφές, σύντομο και να περιλαμβάνει τις αναγκαίες οδηγίες και υποδείξεις. Ο κατάλληλος σχεδιασμός και έλεγχος είναι οι λέξεις κλειδιά για την ορθότητα και αποτελεσματικότητά του. Αρχικά επιλέγεται η κατάλληλη μορφή ερωτήσεων. Οι ερωτήσεις μπορεί να είναι δύο ειδών, είτε ανοιχτού τύπου όπου ο ερωτώμενος απαντά στην ερώτηση συμπληρώνοντας το κενό περιθώριο που

προβλέπεται για την απάντηση του, είτε κλειστού τύπου όπου ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μεταξύ συγκεκριμένων απαντήσεων. Είναι γνωστό ότι οι κλειστού τύπου ερωτήσεις υπερτερούν στην ευκολία ανάλυσης των δεδομένων ενώ οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις δίνουν επιπλέον δυνατότητα στον ερωτώμενο να αναπτύξει την σκέψη του (Χαλικιάς και άλλοι, 2015). Οι προϋποθέσεις για ένα σωστό ερωτηματολόγιο είναι οι εξής: α) η διατύπωση σαφών ερωτήσεων β) η αποφυγή διφορούμενων ερωτήσεων γ) η αντίληψη της ικανότητας απάντησης των ερωτώμενων δ) η απροθυμία των ερωτώμενων να απαντήσουν ε) η αποτύπωση σύντομων ερωτήσεων στ) αποφυγή ερωτήσεων αρνητικού περιεχομένου ζ) παράλειψη προκατειλημμένων και μεροληπτικών ερωτήσεων και όρων η) η μορφή των ερωτήσεων θ) η διάταξη των ερωτήσεων. Αρχικά θα πρέπει οι ερευνητές να διατυπώνουν τον σκοπό της έρευνας και κατόπιν να συντάσσουν το ερωτηματολόγιο που αποσκοπεί σε αυτή, ενώ θα πρέπει να προβαίνουν σε προέλεγχο του ερωτηματολογίου πριν την δημοσίευση του (Χαλικιάς και άλλοι, 2015). Επιπλέον μια άλλη μέθοδος συλλογής δεδομένων με την χρήση ερωτηματολογίου είναι η συνέντευξη. Η συνέντευξη διεξάγεται συνήθως πρόσωπο με πρόσωπο αλλά είναι δυνατόν να διεξαχθεί και μέσω τηλεφώνου. Οι ερωτήσεις γίνονται προφορικά από τον ερευνητή στον ερωτώμενο ενώ οι απαντήσεις καταγράφονται από τον ερευνητή (Χαλικιάς και άλλοι, 2015).

Η συνέντευξη

Η συνέντευξη είναι μια τεχνική που ο σκοπός της είναι να οργανώνει μια σχέση προφορικής επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο πρόσωπα στον συνεντευκτή και στον ερωτώμενο έτσι ώστε να δώσει την δυνατότητα στον συνεντευκτή να συλλέξει πληροφορίες από τον ερωτώμενο πάνω σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο (Κορρές, 2017). Η έρευνα που γίνεται με την μέθοδο της συνέντευξης θα πρέπει να έχει προετοιμαστεί με κάθε λεπτομέρεια, καθώς ο συνεντευκτής θα πρέπει να έχει μαζέψει σε ελάχιστο χρονικό διάστημα τις πληροφορίες που του είναι απαραίτητες. Έτσι η προετοιμασία αυτή αποτελεί τον «οδηγό της συνέντευξης» και επιδιώκει να μετατρέψει τους σκοπούς της έρευνας σε ερωτήσεις. Εφόσον δεχτεί ο ερωτώμενος να πάρει μέρος στην έρευνα ενημερώνετε για την διάρκεια που θα διαρκέσει η συνέντευξη. Από την πλευρά του ο συνεντευκτής θα πρέπει να είναι αρκετά προσεκτικός όσον αφορά την διατύπωση των ερωτήσεων, τον τρόπο που αντιδρά στις απαντήσεις των ερωτώμενων

καθώς δεν θα πρέπει να σχολιάζει, να επιδοκιμάζει ή να αναφέρει τις προσωπικές του απόψεις καθώς θα επηρεάσει τις απόψεις του ερωτώμενου (Κορρές, 2017). Με την ολοκλήρωση της συνέντευξης καλό είναι ο συνεντευκτής να αφιερώνει ορισμένο χρονικό διάστημα για να απαντήσει στις απορίες των ερωτώμενων ή τυχόν ερωτήματα που δεν ήταν δυνατόν να απαντηθούν κατά την διάρκεια της συνέντευξης. Επιπλέον η συνέντευξη χωρίζεται σε ορισμένες μορφές. Ορισμένες από αυτές είναι: α) η δομημένη συνέντευξη β) η ημικατευθυνόμενη γ) η συνέντευξη μέσω οδηγού και δ) η άτυπη συνέντευξη (Κορρές, 2017).

Στην παρούσα εργασία για την κατασκευή του ερωτηματολογίου αρχικά έγινε βιβλιογραφική ανασκόπηση επάνω σε προηγούμενες έρευνες συναφές αντικείμενου με αυτή, κατόπιν έγινε η διατύπωση του σκοπού της έρευνας όπου είναι η διερεύνηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και της ενημέρωσης των ατόμων που ασχολούνται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό σε προστατευόμενες περιοχές του δικτύου Natura 2000 στο Όρος Πήλιο και τέλος έγινε η διατύπωση των ερωτήσεων και η σύνταξη του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε σε ηλεκτρονική μορφή ενώ για την δημιουργία του χρησιμοποιήθηκαν οι φόρμες google (google forms). Αποτελείτε από τριάντα δύο ερωτήσεις κλειστού τύπου και πέντε μέρη. Διανεμήθηκε μέσω δομημένης συνέντευξης σε πληθυσμό πενήντα δύο ατόμων το διάστημα από 20 Ιουλίου 2021 έως 12 Αυγούστου 2021 στις περιοχές του Αγίου Γεωργίου Νηλείας, Πινακατών, Βυζίτσας, Μηλεών και Νεοχωρίου σε άτομα που ασχολούνται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό στις προστατευόμενες περιοχές και στα όρια αυτών των περιοχών των προαναφερθέντων χωριών του Πηλίου. Τα μέρη από τα οποία αποτελείτε είναι :

- Το πρώτο μέρος όπου έχει στόχο την συλλογή των κοινωνικών χαρακτηριστικών όπως ηλικία, φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης, και επάγγελμα
- Το δεύτερο μέρος με θέμα γεωργία και περιβάλλον όπου έχει ερωτήσεις όπου αφορούν την γεωργία και το περιβάλλον
- Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις επάνω στην εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των ατόμων που ασχολούνται με την γεωργία
- Το τέταρτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις με θέμα την γεωργία και τις προστατευόμενες περιοχές
- Τέλος το πέμπτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που έχουν ως αντικείμενο μελέτης τον αγροτουρισμό.

2.4 Πληθυσμός, Δειγματοληψία, Δείγμα

Πληθυσμός είναι ένα σύνολο το οποίο μπορεί να αποτελείται από μονάδες ή άτομα το οποίο θέλουμε να εξετάσουμε τα στοιχεία του για ένα η περισσότερα χαρακτηριστικά του. Δειγματοληψία από την άλλη είναι μια διαδικασία με την οποία επιλέγουμε ένα δείγμα από τον πληθυσμό τον οποίο μας ενδιαφέρει με τέτοιο τρόπο που να έχει ορισμένες επιθυμητές ιδιότητες. Ένα δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό ενός πληθυσμού από το οποίο προέρχεται όταν η δομή του είναι ανάλογη προς την δομή του αντίστοιχου πληθυσμού (Μουζιούρας, 2020).

Στην παρούσα έρευνα το τελικό μέγεθος του δείγματος είναι 52 άτομα. Αποτελείται από 46 άνδρες και 6 γυναίκες και μπορούμε να πούμε ότι είναι αντιπροσωπευτικό από τον πληθυσμό τον οποίο προήρθε. Η περιοχή στην οποία έγινε η έρευνα είναι ορεινή και ο πληθυσμός ο οποίος ασχολείται με την γεωργία και τον αγροτουρισμό είναι μειωμένος λόγω των δύσκολων συνθηκών που επικρατούν στις ορεινές μειονεκτικές αυτές περιοχές.

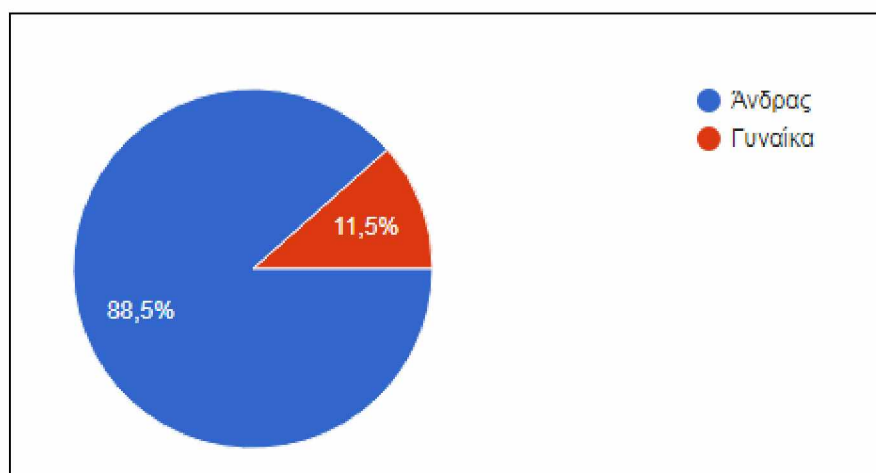
2.5 Ανάλυση δεδομένων

Λόγο του μικρού δείγματος δεν χρειάστηκε να πραγματοποιηθεί στατιστική ανάλυση με κάποιο πρόγραμμα. Για την διεξαγωγή των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν τα δεδομένα από τις φόρμες google (google forms) με τις οποίες κατασκευάστηκε και το ερωτηματολόγιο τα οποία βρισκόταν ήδη σε ανάλυση, καθώς χρησιμοποιήθηκε και το εργαλείο Microsoft Excel 2010 με το οποίο πραγματοποιήθηκε η οπτικοποίηση ορισμένων δεδομένων. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν παρουσιάζονται με την μορφή πινάκων και σχημάτων.

3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

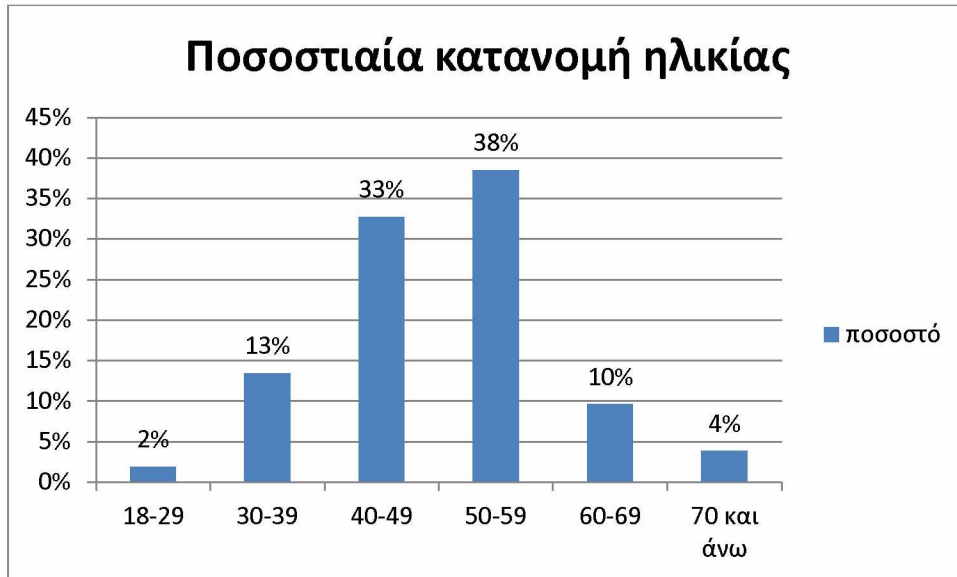
3.1 Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων

Το σύνολο του δείγματος ήταν 52 άτομα. Το 88,5 % ήταν άνδρες και το υπόλοιπο 11,5 % γυναίκες (Σχήμα 1).

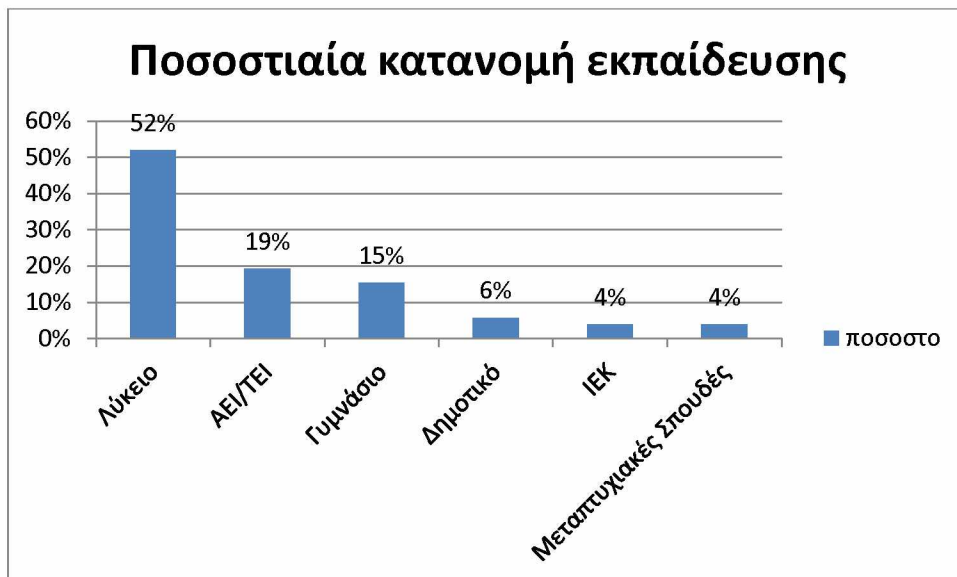
Σχήμα 1: Ποσοστιαία κατανομή φύλου

Σε ότι αφορά την ηλικία τους το 38 % είναι 50-59 ετών, το 33 % 40-49 χρονών το 13 % 30-39 χρονών, ενώ το 10 % από 60-69 χρονών ενώ ένα μικρότερο ποσοστό από 70 χρονών και άνω (Πίνακας 1).

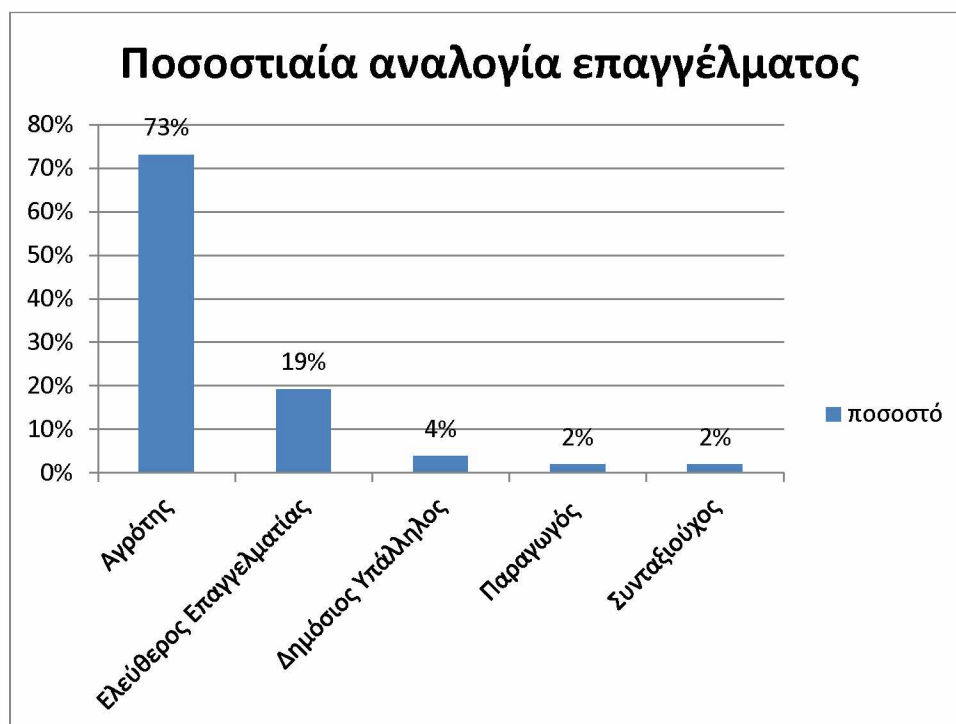
Πίνακας 1: Ποσοστιαία κατανομή ηλικίας

Σε ότι αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης το 52 % είναι τελειόφοιτοι λυκείου, το 19 % είναι τελειόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ, ενώ το 15,% είναι τελειόφοιτοι γυμνασίου, ενώ ένα μικρό ποσοστό είναι δημοτικού, ΙΕΚ και μεταπτυχιακών σπουδών (Πίνακας 2).

Πίνακας 2: Ποσοστιαία κατανομή εκπαίδευσης

Τέλος σύμφωνα με το επάγγελμα τους το 73 % είναι αγρότες ενώ το 19% ελεύθεροι επαγγελματίες (Πίνακας 3).

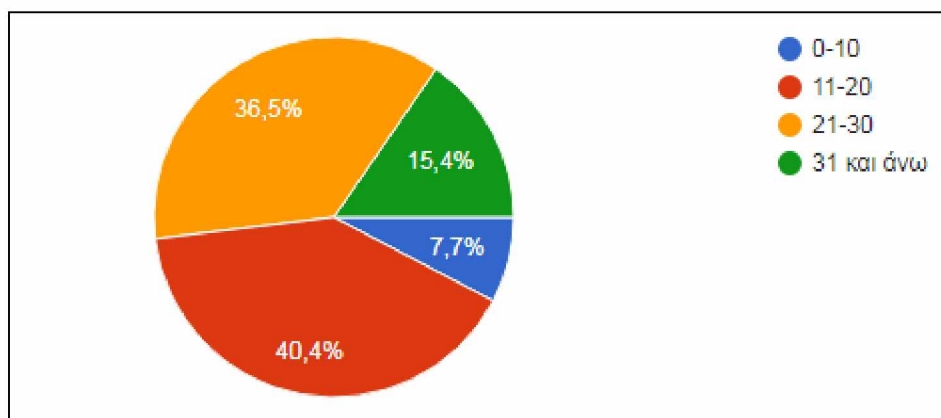

Πίνακας 3: Ποσοστιαία αναλογία επαγγέλματος

3.2 Περιγραφική ανάλυση σχημάτων και πινάκων

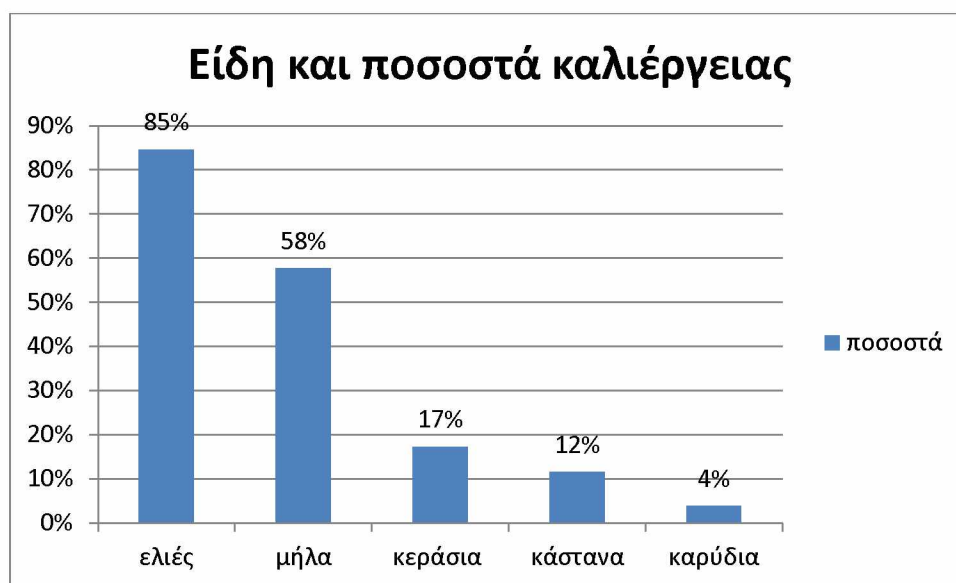
Το παρόν υποκεφάλαιο παρουσιάζει τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο της έρευνας. Ξεκινάει με το δεύτερο μέρος που έχει τίτλο γεωργία και περιβάλλον:

Οι ερωτώμενοι ρωτήθηκαν πόσα χρόνια ασχολούνται με την γεωργία. Το 40,4 % ασχολείται από 11-20 χρόνια, το 36,5 από 21-30 χρόνια το 15,4 από 31 και άνω ενώ το 7,7 από 0-10 χρόνια (Σχήμα 2).

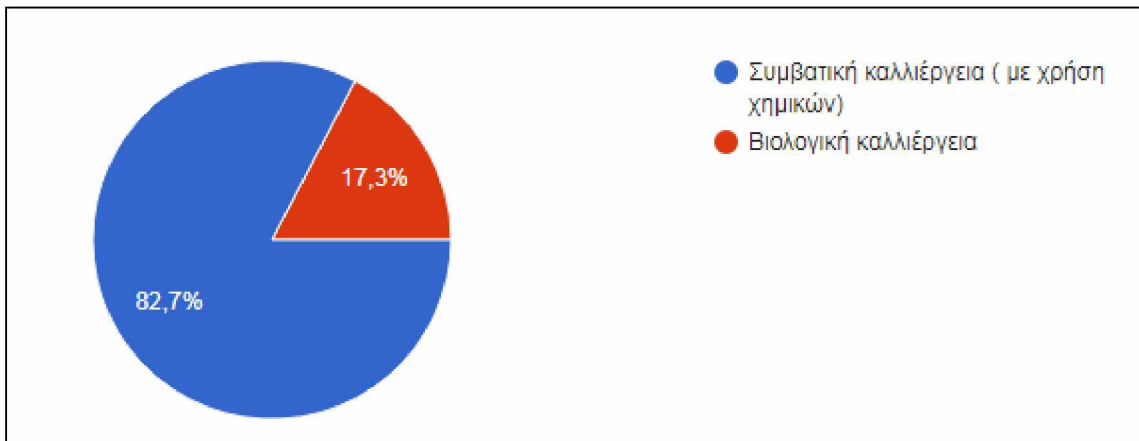
Σχήμα 2: Χρονικό ποσοστό ασχολίας με τη γεωργία

Ως προς την ερώτηση τι καλλιεργούν οι απαντήσεις δείχνουν ότι κύριες καλλιέργειες είναι οι ελιές και τα μήλα, ενώ ακολουθούν τα κεράσια και τα κάστανα (Πίνακας 4).

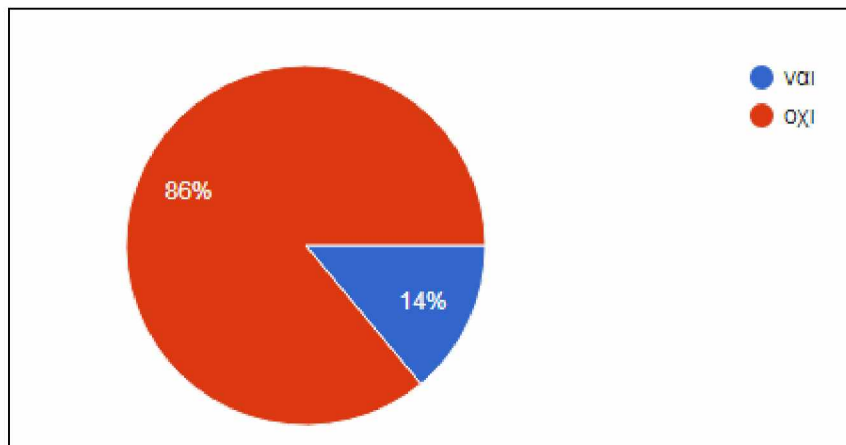
Πίνακας 4: Είδη και ποσοστά καλλιέργειας

Στην ερώτηση ποιος είναι ο τύπος καλλιέργειας με τον οποίο ασχολείστε το 82,7 % ασχολείται με την συμβατική καλλιέργεια ενώ το 17,3 % με την βιολογική (Σχήμα 3)

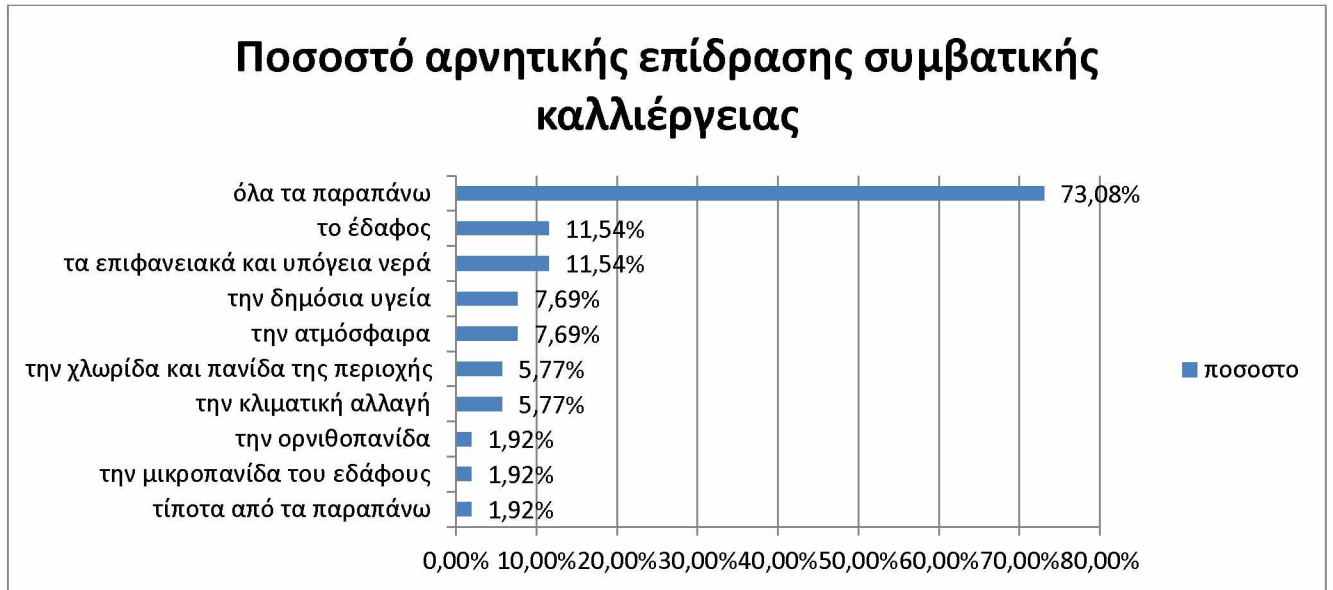
Σχήμα 3 : Τύπος Καλλιέργειας

Στην ερώτηση εάν δεν καλλιεργείτε βιολογικά σήμερα έχετε καλλιεργήσει βιολογικά στο παρελθόν το 86 % απάντησε όχι ενώ το 14% απάντησε ναι, (Σχήμα 4) ενώ στην ερώτηση εάν γνωρίζουν η συμβατική καλλιέργεια εάν έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον όλοι δηλαδή το 100 % απάντησαν ότι γνωρίζουν ότι έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον.

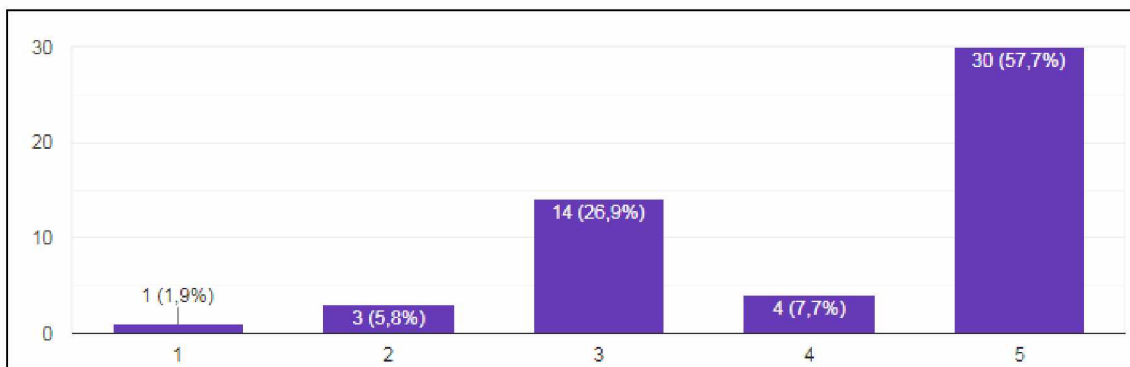
Σχήμα 4

Στην ερώτηση ποιο από τα παρακάτω σύμφωνα με τον πίνακα επηρεάζει αρνητικά η συμβατική καλλιέργεια, φαίνεται ότι η μεγαλύτερη απάντηση είναι όλα (Πίνακας 5) .

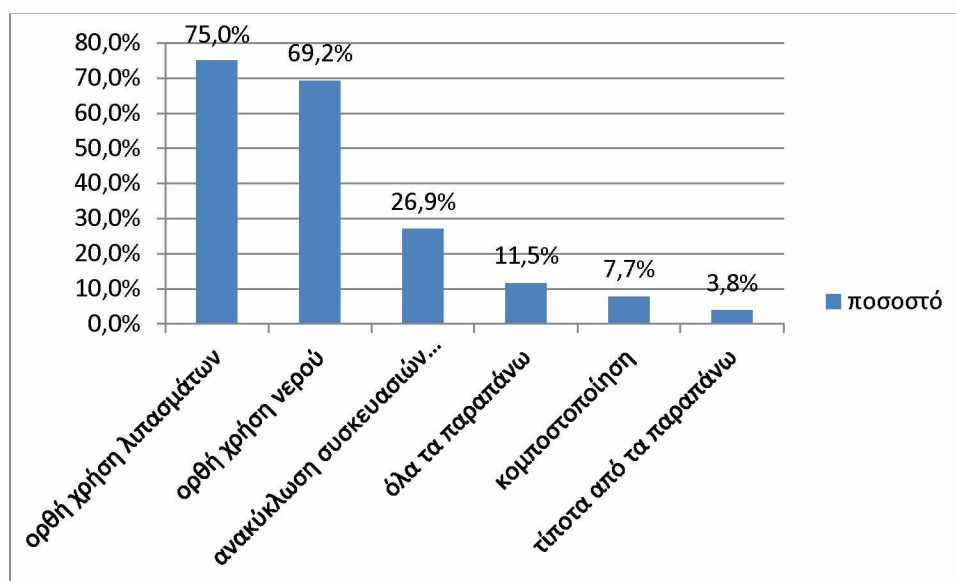
Πίνακας 5 : Ποσοστό αρνητικής επίδρασης συμβατικής καλλιέργειας

Στην ερώτηση εάν γνωρίζουν ότι η βιολογική καλλιέργεια δεν επιβαρύνει το περιβάλλον το ποσοστό απάντησης ήταν 100 % θετικό, δηλαδή ότι όλοι γνωρίζουν ότι η βιολογική καλλιέργεια δεν επιβαρύνει το περιβάλλον. Ταυτόχρονα στην ερώτηση πόσο τους ενδιαφέρει αν ο τρόπος που καλλιεργούν εάν επηρεάζει αρνητικά το περιβάλλον σύμφωνα με τον πίνακα το 57,7 % το ενδιαφέρει πολύ ο τρόπος που καλλιεργεί εάν επηρεάζει αρνητικά το περιβάλλον (5) ενώ υπάρχει ακόμα ένα δείγμα της τάξης του 26,9 % όπου το ενδιαφέρει μέτρια (3) ο τρόπος που καλλιεργεί εάν επηρεάζει αρνητικά το περιβάλλον (Πίνακας 6).

Πίνακας 6: Ποσοστό ενδιαφέροντος για τον τρόπο καλλιέργειας

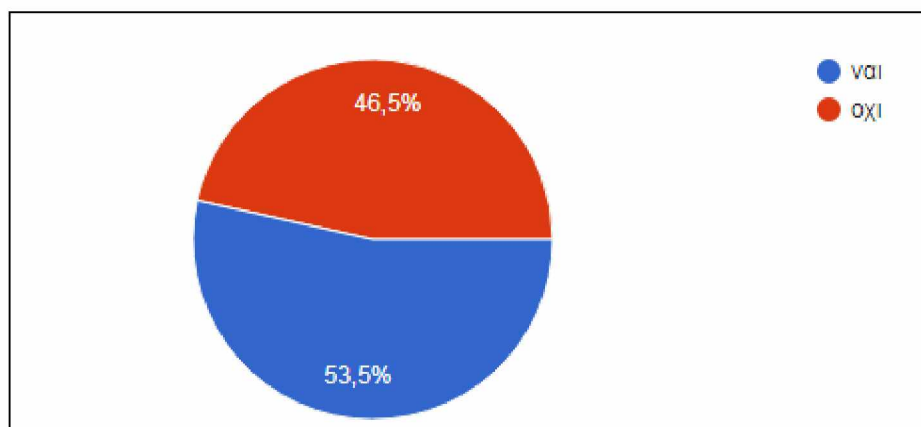
Στην ερώτηση εφόσον καλλιεργείται ποιες μεθόδους χρησιμοποιείται για να προστατέψτε το περιβάλλον σύμφωνα με τον πίνακα το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε ότι κάνει ορθή χρήση λιπασμάτων ενώ ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό της τάξης του 69,2 % απάντησε ότι κάνει ορθή χρήση νερού. Επίσης φαίνεται και ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 26,9 % να κάνει ανακύκλωση συσκευασιών γεωργικών φαρμάκων (Πίνακας 7).

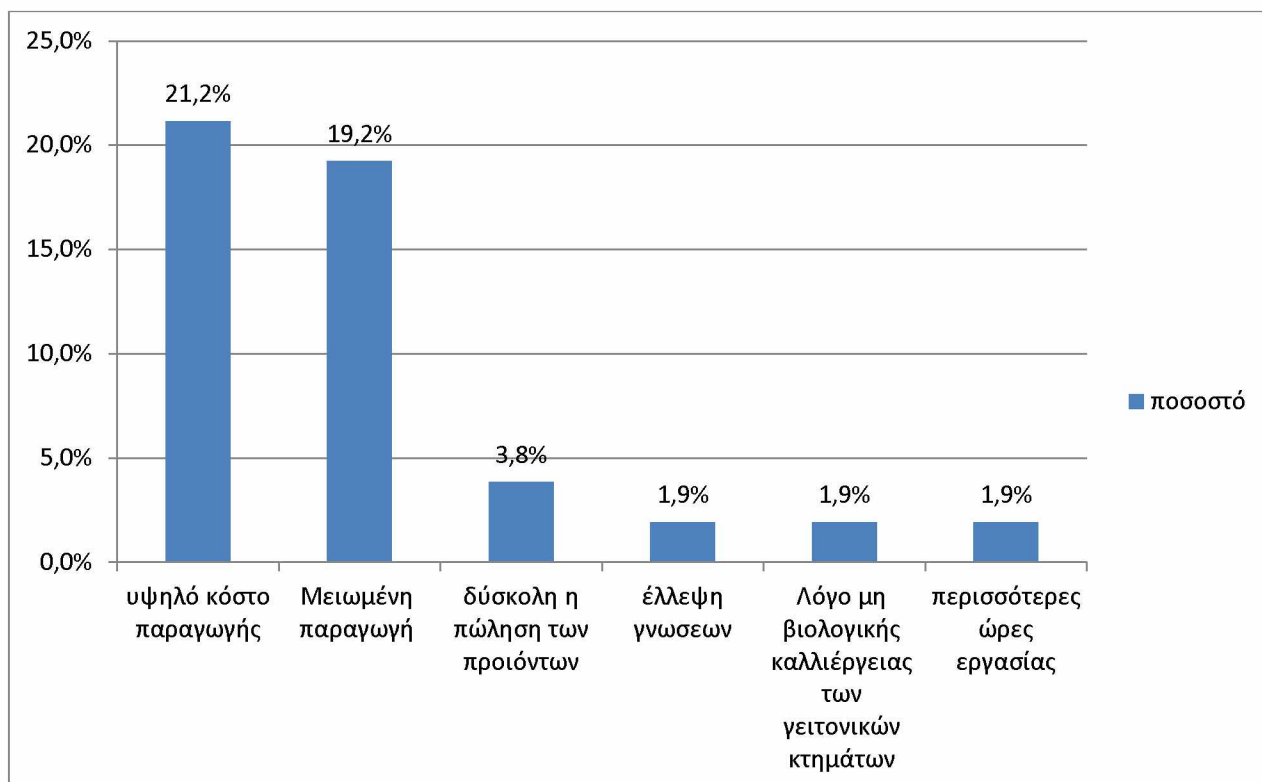
Πίνακας 7

Στην ερώτηση εάν δεν καλλιεργείτε βιολογικά θα επιλέγατε την βιολογική καλλιέργεια για να προστατέψετε το περιβάλλον το 53,5% απάντησε ναι ενώ το 46,5% απάντησε όχι (Σχήμα 5). Από το ποσοστό που απάντησε όχι του έγινε η ερώτηση να εξηγήσουν τον λόγο. Σύμφωνα με το αποτέλεσμα το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε ότι

δεν θα καλλιεργούσε βιολογικά λόγω υψηλού κόστους παραγωγής και μειωμένης παραγωγής (Πίνακας 8).

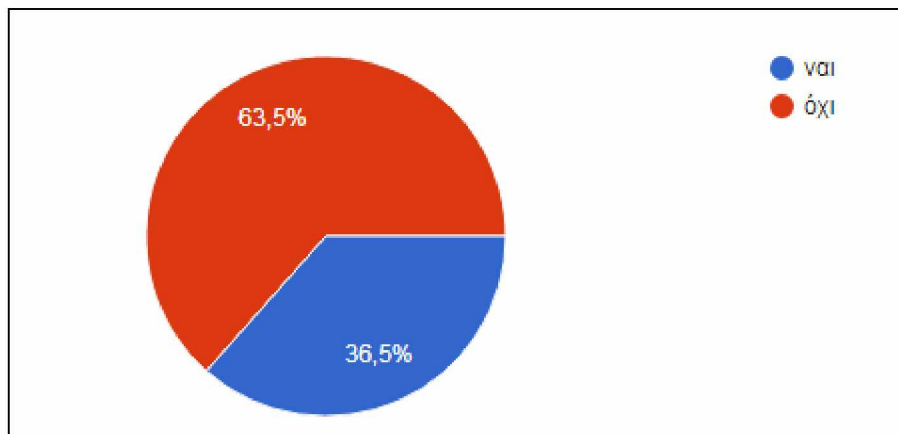
Σχήμα 5

Πίνακας 8

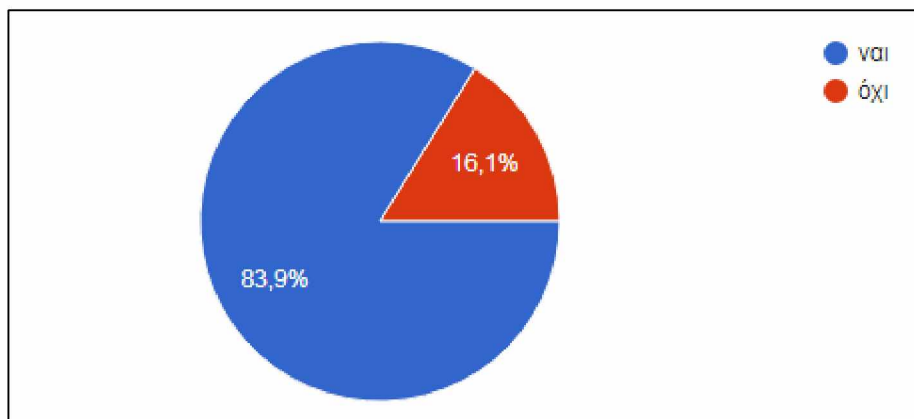
Σύμφωνα με την ερώτηση εάν γνωρίζουν τι είναι η αειφορία το 50 % απάντησε ότι γνωρίζει ενώ το άλλο 50 % δεν γνωρίζει.

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου το οποίο αφορούσε την εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των αγροτών στην ερώτηση εάν έχουν συμμετάσχει ποτέ σε πρόγραμμα ενημέρωσης για τις επιπτώσεις από την χρήση των χημικών στην γεωργία το 63,5 % απάντησε όχι ενώ το 36,5 % απάντησε ναι (Σχήμα 6).

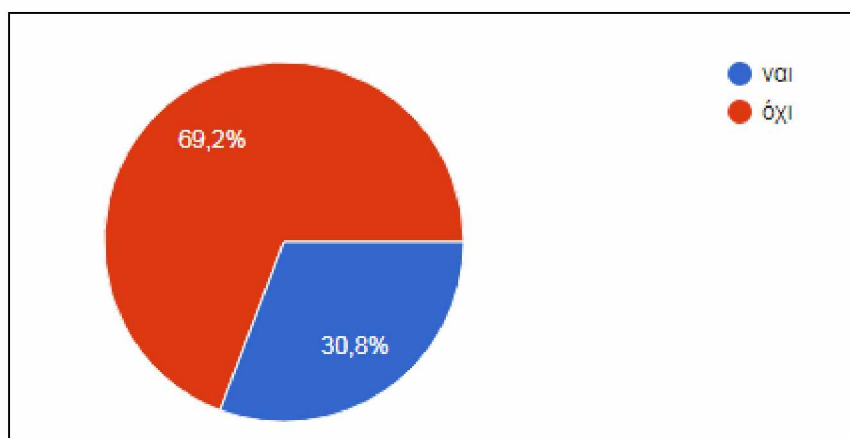
Σχήμα 6

Από αυτούς που απάντησαν όχι, στην ερώτηση εάν θα ήθελαν να συμμετάσχουν σε κάποιο πρόγραμμα ενημέρωσης/ ευαισθητοποίησης για τις επιπτώσεις από την χρήση των χημικών στην γεωργία το 83,9 % απάντησε ναι ότι θα ήθελε να συμμετάσχει ενώ το 16,1 % απάντησε όχι (Σχήμα 7).

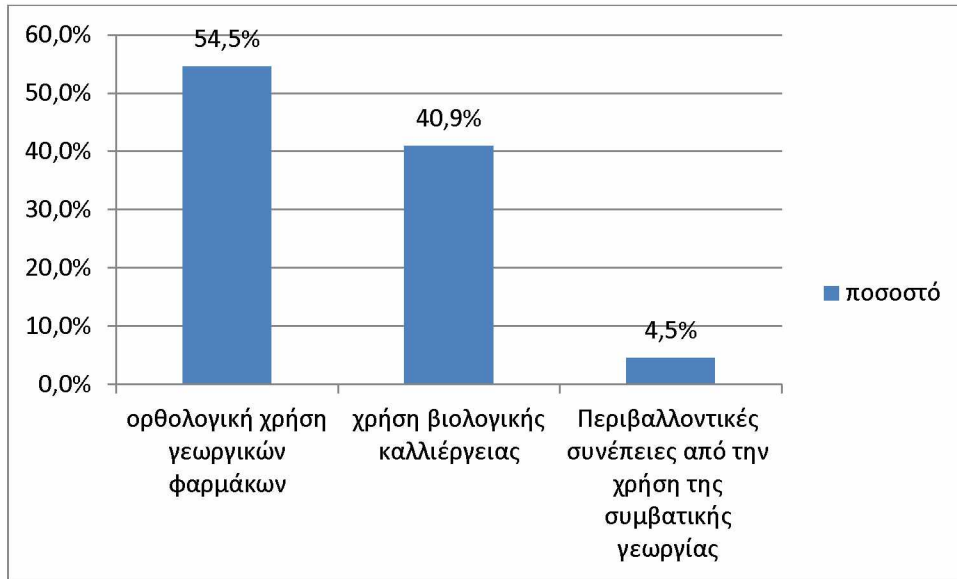

Σχήμα 7

Στην ερώτηση αν έχουν συμμετάσχει σε ημερίδα ή σεμινάριο για θέματα γεωργίας που ν αφορούν και το περιβάλλον το 69,2 % απάντησε όχι ενώ το 30,8 % απάντησε ναι (Σχήμα 8). Από αυτούς που απάντησαν ναι τους έγινε ερώτηση σε τι ημερίδα έχουν συμμετάσχει με το μεγαλύτερο ποσοστό να έχει συμμετάσχει σε ημερίδα με θέμα την ορθολογική χρήση γεωργικών φαρμάκων ενώ το ποσοστό της τάξης του 40,9 % με θέμα την βιολογική καλλιέργεια (Πίνακας 9).

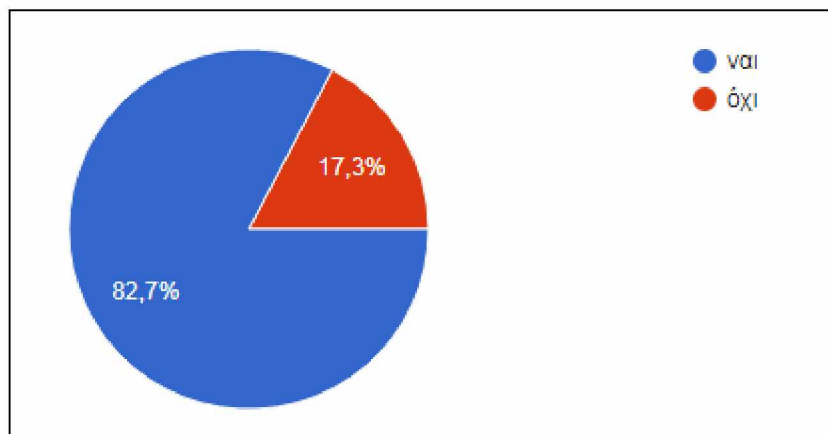

Σχήμα 8

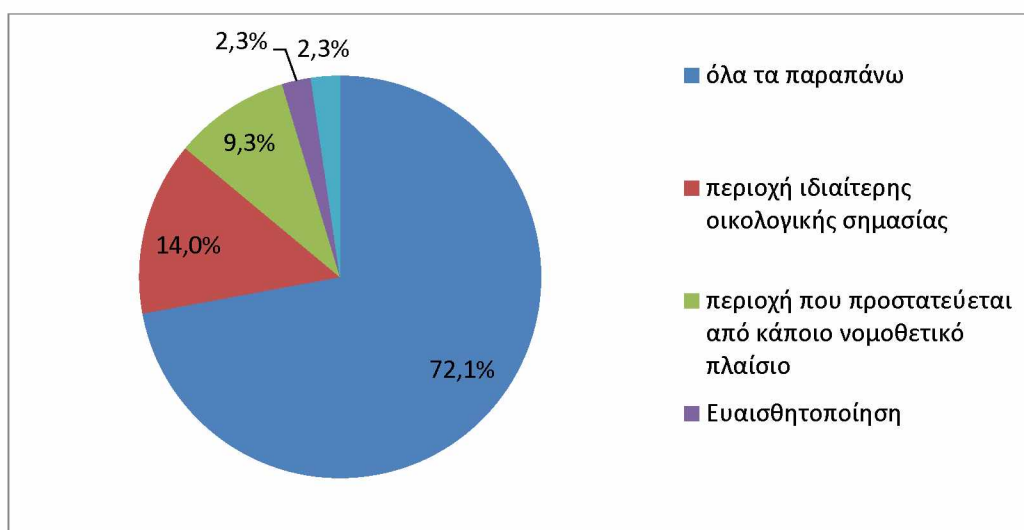

Πίνακας 9

Στο τέταρτο μέρος που αφορούσε την γεωργία και τις προστατευόμενες περιοχές στην ερώτηση αν γνωρίζετε την έννοια της λέξης προστατευόμενη περιοχή το 82,7 απάντησε ναι ότι γνωρίζει ενώ το 17,3 % όχι ότι δεν γνωρίζει (Σχήμα 9). Από αυτούς που απάντησαν ναι τους έγινε η ερώτηση τι έρχεται στο μυαλό τους ακούγοντας την έννοια προστατευόμενη περιοχή όπου το 72,1% απάντησε όλα τα παραπάνω (περιοχή που προστατεύεται από κάποιο νομοθετικό πλαίσιο, περιοχή ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας) το 14 % απάντησε περιοχή ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας ενώ το 9,3 % περιοχή που προστατεύεται από κάποιο νομοθετικό πλαίσιο ενώ ένα μικρότερο ποσοστό απάντησε τίποτα από τα παραπάνω καθώς και την λέξη ευαισθητοποίηση (Σχήμα 10).

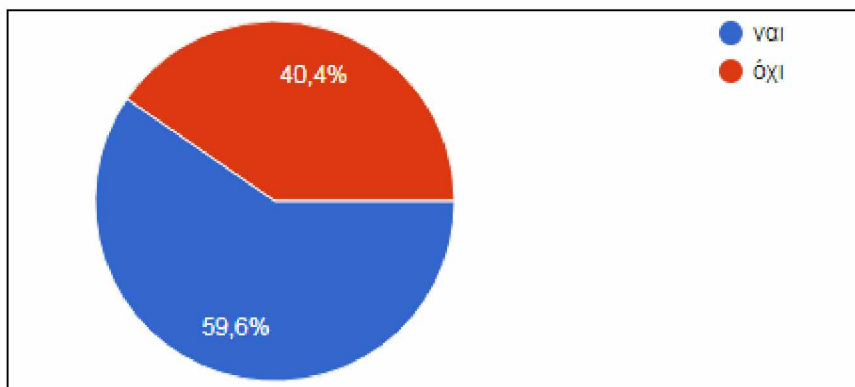

Σχήμα 9

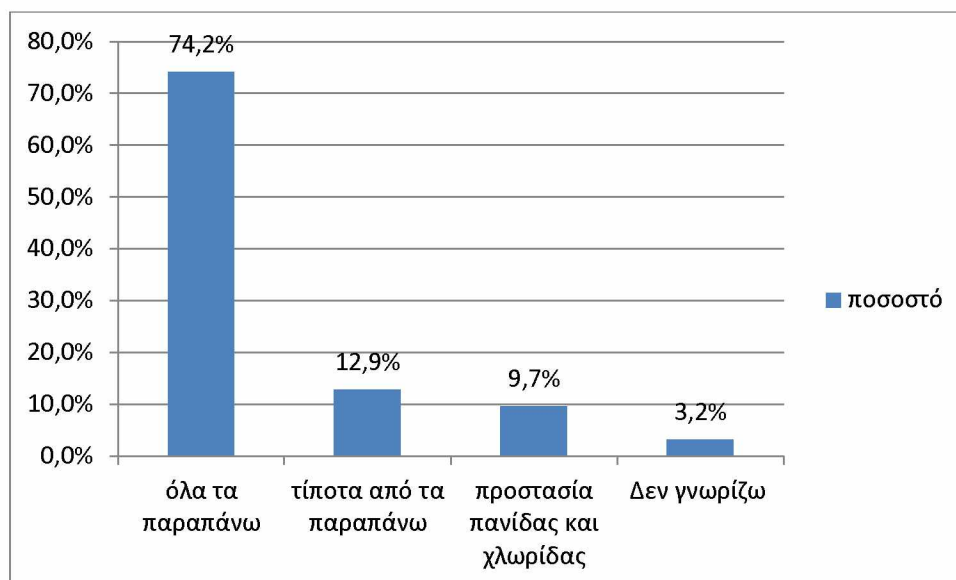

Σχήμα 10

Στην ερώτηση εάν γνωρίζεται ότι βρισκόμαστε εντός ή πλησίον προστατευόμενης περιοχής το 59,6% απάντησε ναι ενώ το 40,4 % απάντησε όχι (Σχήμα 11). Από αυτούς που απάντησαν ναι στην ερώτηση γιατί πιστεύεται ότι η περιοχή προστατεύεται το 74,2 % απάντησε για όλα τα παραπάνω (προστασία πανίδας και χλωρίδας, προστασία ορνιθοπανίδας, προστασία των οικοτόπων) το 12,9 % τίποτα από τα παραπάνω το 9,7 % για την προστασία της πανίδας και της χλωρίδας ενώ ένα μικρό ποσοστό απάντησε δεν γνωρίζω (Πίνακας 10).

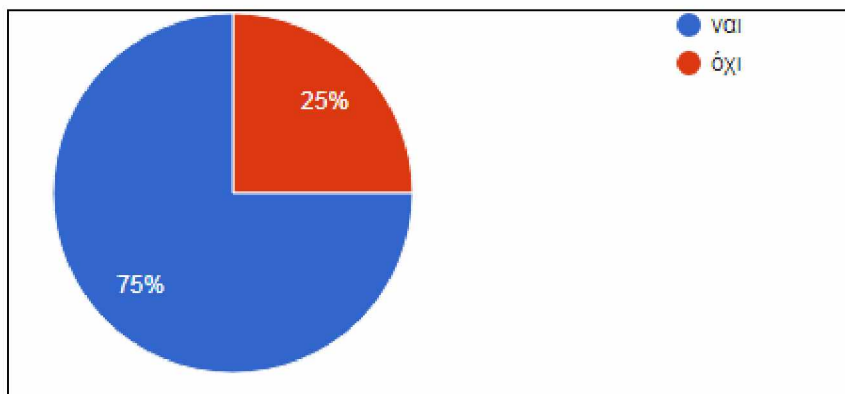

Σχήμα 11

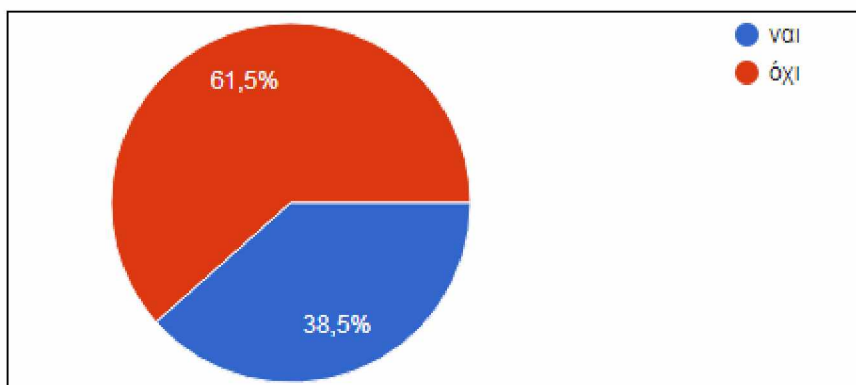

Πίνακας 10

Στην ερώτηση αν έχετε ακουστά για το δίκτυο Natura 2000 το 75% απάντησε ναι ενώ το 25 % απάντησε όχι (Σχήμα 12). Επίσης στην ερώτηση αν γνωρίζεται ότι η περιοχή που βρισκόμαστε εντάσσεται σε αυτό το δίκτυο το 61,5% απάντησε όχι ενώ το 38,5 % απάντησε ναι (Σχήμα 13).

Σχήμα 12

Σχήμα 13

Στο πέμπτο και τελευταίο μέρος που αφορούσε την γεωργία και τον αγροτουρισμό το ποσοστό που πήρε μέρος ήταν πολύ μικρό διότι δεν υπήρχε δείγμα που να ασχολείται με τον αγροτουρισμό. Ένα άτομο που πήρε μέρος απάντησε ότι ασχολείται από 6-10 χρόνια με τον αγροτουρισμό, οι δραστηριότητες που περιλαμβάνει στα πλαίσια του αγροτουρισμού είναι η επαφή με τα ζώα, λαμβάνει υπόψη του την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ στην ερώτηση αν έχει συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ιδιαίτερα για τον αγροτουρισμό η απάντηση ήταν όχι επίσης στην ερώτηση αν επιθυμούσε να πάρει μέρος σε κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης η απάντηση ήταν ναι.

4 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ως προς την ηλικία των αγροτών παρατηρούμαι ότι τα άτομα που ασχολούνται με την γεωργία η ηλικίας τους κυμαίνεται από 40 έως 59 ετών πράγμα που δηλώνει ότι γενικά τα άτομα που ασχολούνται με την γεωργία είναι μέσης ηλικίας. Ως προς το φύλο το μεγαλύτερο ποσοστό είναι άνδρες πράγμα που δηλώνει ότι η γεωργία εκτός του ότι είναι δύσκολο επάγγελμα είναι και ανδρικό επάγγελμα σε μεγάλο ποσοστό ειδικά στις ορεινές περιοχές που έγινε η μελέτη πράγμα που σημαίνει ότι χρειάζονται ανδρικά χέρια για αυτό το επάγγελμα. Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό έχει τελειώσει το λύκειο πράγμα που σημαίνει ότι έχει πάρει βασικές γνώσεις ενώ σύμφωνα με τα αποτελέσματα ένα μικρότερο ποσοστό έχει τελειώσει ΑΕΙ/ΤΕΙ ενώ ένα άλλο ποσοστό έχει τελειώσει μόνο γυμνάσιο. Στο δείγμα υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό που έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές πράγμα που δείχνει ότι τα άτομα που ασχολούνται με την γεωργία έχουν καλό μορφωτικό επίπεδο. Ως προς το επάγγελμα το μεγαλύτερο ποσοστό είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότες αλλά υπάρχει ένα ποσοστό ελεύθερων επαγγελματιών και ένα μικρότερο δημόσιων υπαλλήλων που φαίνεται ότι ασχολείται ως δεύτερο επάγγελμα με την γεωργία ως συμπληρωματικό εισόδημα. Στην ερώτηση πόσα χρόνια ασχολείστε με την γεωργία τα αποτελέσματα δείχνουν ότι ασχολούνται από έντεκα έως και τριάντα χρόνια πράγμα που κανείς και από εδώ συμπεραίνει ότι το σύνολο των αγροτών είναι μέσης ηλικίας καθώς και ότι υπάρχουν και νέοι αγρότες στο επάγγελμα. Ως προς την ερώτηση τι καλλιεργείται παρατηρούμαι ότι ως κύριες καλλιέργειες είναι οι ελιές και τα μήλα ενώ ακολουθούν κεράσια και κάστανα πράγμα που αποδεικνύει ότι βρισκόμαστε σε ορεινές περιοχές όπου ευδοκιμούν αυτού του είδους οι καλλιέργειες . Ως προς τον τύπο καλλιέργειας το μεγαλύτερο ποσοστό ασχολείται με την συμβατική καλλιέργεια πράγμα που δείχνει ότι δεν έχει αλλάξει ο τύπος καλλιέργειας σε βιολογική με το πέρασμα των ετών. Ως προς την ερώτηση αν γνωρίζουν ότι η συμβατική καλλιέργεια έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον και ποιες είναι αυτές, απάντησαν όλοι ότι γνωρίζουν την επιβάρυνση που ασκεί στο περιβάλλον αυτός ο τύπος καλλιέργειας. Ως προς την ερώτηση αν γνωρίζουν ότι η βιολογική καλλιέργεια δεν επιβαρύνει το περιβάλλον απάντησαν ότι το γνωρίζουν. Στην ερώτηση από το ένα λιγότερο έως το πέντε περισσότερο πόσο σας ενδιαφέρει ο τρόπος που καλλιεργείται εάν επιβαρύνει αρνητικά

το περιβάλλον υπήρχαν άτομα που απάντησαν πέντε ότι τους ενδιαφέρει πολύ και υπήρχαν και άτομα που απάντησαν τρία δηλαδή ότι τους ενδιαφέρει αλλά μέτρια. Αυτό δείχνει ότι σε μεγάλο ποσοστό τα άτομα αυτά έχουν περιβαλλοντική συνείδηση ως προς τον τρόπο καλλιέργειας με τον οποίο ασχολούνται. Στην ερώτηση ποιες μεθόδους χρησιμοποιείται κατά την διάρκεια των καλλιεργητικών εργασιών για να προστατέψετε το περιβάλλον οι περισσότεροι απάντησαν ότι κάνουν ορθή χρήση νερού και λιπασμάτων ενώ ένα μικρό ποσοστό κάνει ανακύκλωση συσκευασιών γεωργικών φαρμάκων πράγμα που αποδεικνύει αφενός την έλλειψη εκπαίδευσης πάνω στο κομμάτι της ανακύκλωσης αφετέρου δε την έλλειψη υποδομής από πλευράς της πολιτείας. Τέλος ένα πολύ μικρό ποσοστό κάνει κομποστοποίηση των υπολειμμάτων των καλλιεργειών πράγμα που και αυτό αποδεικνύει την έλλειψη εκπαίδευσης. Στην ερώτηση εάν δεν καλλιεργείτε βιολογικά, θα επιλέγατε την βιολογική καλλιέργεια για να προστατέψετε το περιβάλλον, υπάρχει ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του 53,5 % που θα την επέλεγε πράγμα που δείχνει την περιβαλλοντική συνείδηση και την επιθυμία που έχουν οι αγρότες για την προστασία του περιβάλλοντος ενώ ένα μικρότερο ποσοστό της τάξης του 46,5 % δεν θα την επέλεγαν εξαιτίας του υψηλού κόστους παραγωγής και της μειωμένης παραγωγής. Στην ερώτηση εάν γνωρίζουν τι είναι η αειφορία το 50% γνώριζε ενώ το άλλο 50 % όχι, πράγμα που δηλώνει την έλλειψη ενημέρωσης των αγροτών σε θέματα αειφορίας και αειφόρου ανάπτυξης. Ως προς το κομμάτι της εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης στην ερώτηση εάν έχουν συμμετάσχει σε πρόγραμμα ενημέρωσης για τις επιπτώσεις από την χρήση των χημικών στην γεωργία το 63,5 % απάντησε όχι, πράγμα που δείχνει την έλλειψη εκπαίδευσης-ευαισθητοποίησης σε θέματα γεωργίας ενώ το 36,5 % που απάντησε ναι, έχει λάβει εκπαίδευση όπως ανέφερε κατά την διάρκεια διεξαγωγής του ερωτηματολογίου από τα προγράμματα κατάρτισης των νέων αγροτών. Στην ερώτηση εάν θα ήθελαν να συμμετάσχουν σε κάποιο πρόγραμμα ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης για τις επιπτώσεις από την χρήση των χημικών στην γεωργία το 83,9 % απάντησε ότι θα ήθελε πράγμα που δείχνει το ενδιαφέρον από πλευράς των αγροτών για εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση επάνω σε θέματα γεωργίας. Ως προς την ερώτηση εάν έχουν συμμετάσχει σε ημερίδα ή σεμινάριο για θέματα γεωργίας που να αφορούν και το περιβάλλον το 69,2 % απάντησε όχι, πράγμα που και εδώ φαίνεται η έλλειψη ενημέρωσης- ευαισθητοποίησης των αγροτών από πλευράς της πολιτείας ενώ το 30,8 %

που απάντησε ναι έχει συμμετάσχει σε ημερίδες για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων και για την χρήση της βιολογικής καλλιέργειας. Στο κομμάτι που αφορούσε την γεωργία και προστατευόμενη περιοχή στη ερώτηση εάν γνωρίζουν την έννοια της λέξης προστατευόμενη περιοχή το 82,7 % δήλωσε ότι γνωρίζει την έννοια της λέξης πράγμα που δείχνει την γνώση των αγροτών για τις προστατευόμενες περιοχές ενώ στην ερώτηση τι έρχεται στο μυαλό σας ακούγοντας την έννοια προστατευόμενη περιοχή το 72,1 % συμφώνησε ότι είναι περιοχή που προστατεύεται από κάποιο νομοθετικό πλαίσιο και ότι είναι ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας πράγμα που και εδώ αποδεικνύεται η γνώση των αγροτών επάνω σε περιβαλλοντικά ζητήματα και ιδιαίτερα αυτών των προστατευόμενων περιοχών. Στην ερώτηση εάν γνωρίζεται ότι βρισκόμαστε εντός η πλησίον προστατευόμενης περιοχής το 59,6 απάντησε ναι, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης των 40, 4 % απάντησε όχι πράγμα που αποδεικνύει την έλλειψη ενημέρωσης για τις προστατευόμενες περιοχές και τα όρια τους. Στην ερώτηση γιατί πιστεύεται ότι προστατεύεται η περιοχή το 74,2 % δήλωσε ότι προστατεύεται για την γλωρίδα, πανίδα και ορνιθοπανίδα πράγμα που φανερώνει την γνώση των ανθρώπων για την προστασία αυτών των περιοχών ενώ ένα μικρό ποσοστό της τάξης των 12,9 % δήλωσε τίποτα από τα παραπάνω θέλοντας να τονίσει την δυσαρέσκεια του για την έλλειψη προστασίας των προστατευόμενων περιοχών. Στην ερώτηση αν έχουν ακουστά για το δίκτυο Natura 2000 το 75 % απάντησε ναι πράγμα που δηλώνει την γνώση του για την ύπαρξη του δικτύου, ενώ στην ερώτηση εάν γνωρίζεται ότι η περιοχή που βρισκόμαστε εντάσσεται σε αυτό το δίκτυο το 61,5 % απάντησε όχι, πράγμα που δηλώνει την έλλειψη ενημέρωσης από πλευράς της πολιτείας για το δίκτυο και για τις περιοχές τις οποίες εντάσσονται σε αυτό. Τέλος το κομμάτι που αφορούσε τον αγροτουρισμό το δείγμα ήταν πολύ μικρό. Φαίνεται ότι ακόμα στην περιοχή του Πηλίου ο τομέας του αγροτουρισμού δεν έχει αναπτυχθεί. Το ένα και μοναδικό άτομο που ασχολείται με τον αγροτουρισμό στην περιοχή της έρευνας μας στην ερώτηση πόσα χρόνια ασχολείστε με τον αγροτουρισμό απάντησε από 6 έως 10 χρόνια πράγμα που αντιλαμβάνεται κανείς ότι είναι νέα η ασχολία. Στην ερώτηση τι δραστηριότητες περιλαμβάνονται στα πλαίσια του αγροτουρισμού, η απάντηση είναι εξοικείωση με τα ζώα, μιας και η μονάδα ασχολείται με την ιππασία και βόλτες με άλογα στην περιοχή των Μηλεών Πηλίου. Στην ερώτηση εάν λαμβάνει υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος η απάντηση είναι ναι πράγμα που αποδεικνύει τον σεβασμό προς την

φύση μιας και το επάγγελμα είναι εξαρτώμενο από την φύση και για αυτό απαιτείται σεβασμός προς αυτήν. Τέλος στην ερώτηση εάν έχει πάρει μέρος σε κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού η απάντηση ήταν όχι πράγμα που αποδεικνύει την έλλειψη εκπαίδευσης και σε αυτόν τον τομέα ενώ στην ερώτηση εάν επιθυμεί να λάβει μέρος σε κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης η απάντηση ήταν θετική.

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα και την συζήτηση προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα :

- Τα άτομα που ασχολούνται με την γεωργία στην ευρύτερη περιοχή της μελέτης είναι μέσης ηλικίας ενώ η ηλικία τους κυμαίνεται από 40-59 ετών
- Το μεγαλύτερο ποσοστό που ασχολείται με την γεωργία είναι άνδρες πράγμα που αποδεικνύει την δυσκολία του επαγγέλματος ειδικά στις ορεινές περιοχές
- Τα άτομα που ασχολούνται με την γεωργία αποδεικνύεται ότι έχουν καλό μορφωτικό επίπεδο
- Τα άτομα που ασχολούνται με την γεωργία το μεγαλύτερο ποσοστό είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότες ενώ δεν λείπουν και τα άτομα που έχουν την γεωργία ως συμπληρωματική ενασχόληση και όχι ως κύρια εργασία
- Τα άτομα που ασχολούνται με την γεωργία ασχολούνται κατά το πλείστον από 11 έως 30 χρόνια πράγμα που παρατηρεί κανείς ότι υπάρχουν μέσης ηλικίας άνθρωποι αλλά και νέοι στον χώρο ενώ δεν λείπουν και αυτοί που ασχολούνται από 31 και άνω
- Τα είδη καλλιέργειας που παρατηρούμαι ότι έχουν την πρώτη θέση είναι οι ελιές και τα μήλα ενώ ακολουθούν κεράσια κάστανα και καρύδια πράγμα που αποδεικνύει ότι βρισκόμαστε σε ορεινές περιοχές
- Ο τύπος καλλιέργειας με τον οποίο ασχολούνται είναι η συμβατική καλλιέργεια πράγμα το οποίο φαίνεται πως δεν έχει αλλάξει με την πάροδο των ετών σε βιολογική
- Απεναντίας γνωρίζουν ότι η συμβατική καλλιέργεια έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον και ποιες είναι αυτές
- Ως προς τον τρόπο που καλλιεργούν τους ενδιαφέρει αν επιβαρύνουν το περιβάλλον πράγμα που αποδεικνύει ότι έχουν περιβαλλοντική συνείδηση
- Στις μεθόδους που χρησιμοποιούν για να προστατέψουν το περιβάλλον το ποσοστό που κάνει ανακύκλωση συσκευασιών γεωργικών φαρμάκων είναι μικρό πράγμα που αποδεικνύει την έλλειψη εκπαίδευσης καθώς και την έλλειψη υποδομής από πλευράς της πολιτείας

- Έχουν περιβαλλοντική συνείδηση αλλά υπάρχουν και ανασταλτικοί παράγοντες κυρίως οικονομικοί που δεν τους επιτρέπουν να την εφαρμόσουν
- Υπάρχει έλλειψη της ενημέρωσης των αγροτών πάνω σε θέματα της αειφορίας και της αειφόρου ανάπτυξης
- Υπάρχει έλλειψη εκπαίδευσης πάνω σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον και τους τρόπους καλλιέργειας που δεν το επιβαρύνουν ενώ ταυτόχρονα υπάρχει επιθυμία από πλευράς των αγροτών για εκπαίδευση
- Ενώ γνωρίζουν για τις προστατευόμενες περιοχές και την έννοια τους απεναντίας ένα μεγάλο ποσοστό δεν γνωρίζει ότι βρίσκεται εντός η πλησίον προστατευόμενης περιοχής καθώς και τα όρια αυτών πράγμα που αποδεικνύει την έλλειψη ενημέρωσης
- Από εκείνους που γνωρίζουν ότι βρίσκονται σε προστατευόμενες περιοχές ένα μικρό ποσοστό πιστεύει ότι δεν προστατεύονται οι περιοχές
- Ενώ γνωρίζουν για το δίκτυο Natura 2000 απεναντίας το μεγαλύτερο ποσοστό δεν γνωρίζει ότι οι περιοχές στις οποίες καλλιεργούν ανήκουν σε αυτό πράγμα που δηλώνει έλλειψη ενημέρωσης
- Τέλος το ποσοστό που ασχολείται με τον αγροτουρισμό είναι πολύ μικρό δείχνοντας ότι ο αγροτουρισμός δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη στην περιοχή του Πηλίου

6 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με βάση τα συμπεράσματα προέκυψαν οι κάτωθι προτάσεις :

- Θα πρέπει να υπάρχει καλύτερη περιβαλλοντική εκπαίδευση από τα πρώτα στάδια εκπαίδευσης τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση τόσο στα λύκεια όσο και στις σχολές ΕΠΑΣ με ειδικότητα την γεωργία θα πρέπει να υπάρχει καλύτερη και στελεχωμένη εκπαίδευση ως αναφορά την γεωργία και την αειφόρο ανάπτυξη έτσι ώστε οι απόφοιτοι των σχολών αυτών να έχουν τις απαραίτητες γνώσεις για την έναρξη της επαγγελματικής τους ενασχόλησης με την γεωργία
- Στην εκπαίδευση και δια βίου μάθηση των αγροτών που ασχολούνται είδη ή πρόκειται να ασχοληθούν ως νέοι αγρότες με την γεωργία θα πρέπει να υπάρχει καλύτερη και συνεχής επαγγελματική κατάρτιση αυτών των ατόμων έτσι ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις του επαγγέλματος έχοντας ως στόχο και την προστασία του περιβάλλοντος. Για αυτό τον σκοπό θα πρέπει να αναπτυχθούν κατάλληλα προγράμματα κατάρτισης που θα έχουν ως στόχο την πλήρη ενημέρωση αυτών των ατόμων πάνω σε θέματα γεωργίας και περιβάλλοντος
- Θα πρέπει να υπάρχει πλήρης συνεργασία μεταξύ των δήμων, των φορέων διαχείρισης, των τοπικών φορέων και των λοιπών εμπλεκόμενων υπηρεσιών των περιοχών αυτών τόσο για την ενημέρωση-ευαισθητοποίηση των κατοίκων πάνω σε περιβαλλοντικά ζητήματα όσο και για την προστασία αυτών των περιοχών
- Προτείνεται η δυνατότητα για ενεργή συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών κατά την διάρκεια λήψης μέτρων και αποφάσεων για την διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών μιας και είναι οι άμεσα εμπλεκόμενοι στην προστασία και διαχείριση των περιοχών αυτών
- Προτείνεται η δημιουργία ομάδων παραγωγών που στα πλαίσια της καλής συνεργασίας μεταξύ τους θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν καλύτερα τις νέες προκλήσεις και να διαχειριστούν την ανάπτυξη και την προστασία των προστατευόμενων περιοχών

- Θα πρέπει να δοθούν οικονομικά και κοινωνικά κίνητρα στις περιοχές αυτές για να μπορέσει να αναπτυχθεί σε καλύτερο βαθμό η γεωργία και ο τουρισμός σε πλήρη ισορροπία με την προστασία του περιβάλλοντος
- Θα πρέπει να δημιουργηθούν καλύτερες υποδομές από πλευράς της πολιτείας τόσο για την γεωργία όσο και για τον τουρισμό
- Θα πρέπει να δοθεί βαρύτητα στην πιστοποίηση των προϊόντων που προέρχονται από προστατευόμενες περιοχές του δικτύου Natura 2000 μέσω του εθνικού σήματος πιστοποίησης έτσι ώστε την εξασφάλιση ποιότητας και καλύτερου εισοδήματος
- Θα πρέπει να δοθούν κίνητρα για την επιπλέον ανάπτυξη του περιπατητικού τουρισμού στην περιοχή. Τέτοια κίνητρα είναι η δημιουργία μονοπατιών Natura 2000 όπου οι επισκέπτες θα μπορούν να έρθουν σε επαφή με την φύση και τον πολιτισμό της περιοχής γνωρίζοντας ταυτόχρονα και είδη σπάνιας χλωρίδας και πανίδας των προστατευόμενων περιοχών αποκομίζοντας βασικές γνώσεις και αποκτώντας εμπειρίες στην φύση (Μηναγιώτικο Μονοπάτι Natura 2000 Βικιπαίδεια).
- Τέλος στα πλαίσια του αγροτουρισμού θα πρέπει να δοθούν κίνητρα για την δημιουργία αγροκτημάτων που θα μπορούν στις εγκαταστάσεις τους εκτός από την φιλοξενία να παρέχουν και εκπαίδευση φέρνοντας σε επαφή τον επισκέπτη με το περιβάλλον του αγροκτήματος, αυξάνοντας του τις γνώσεις και εμπλουτίζοντας τις εμπειρίες του στην φύση.

7 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Δαλακούρα Γ. (2013) Ερευνητική εργασία: Τουριστική Ανάπτυξη σε Προστατευόμενες Περιοχές, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κανδηλιεράκης Μ. (2017) Θεσμικό Πλαίσιο και Αξιολόγηση της Περιβαλλοντικής Προστασίας στην Αγροτική Παραγωγή στην Ελλάδα, Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Κλαυδιανού-Παπαδάκη Α. (;) Γεωργική Εκπαίδευση, Ενότητα 3: Η εξέλιξη της γεωργικής εκπαίδευσης από την αρχαιότητα έως σήμερα, Τμήμα Γεωπονίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κορρές Κ. (2017) Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ., Μεθοδολογία Έρευνας για τους σκοπούς ΣΥΕΛ

Μακρή Ι. (2019) Agenda 2030 : Στον δρόμο προς την επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης και η πορεία της Ελλάδας, Εστιάζοντας στην ποιοτική εκπαίδευση και στην αξιοπρεπή εργασία και οικονομική ανάπτυξη, Ενημερωτικό Σημείωμα, Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Μανωλά Ε. (2020) Άσκηση Αειφορικής Διαχείρισης και Βιώσιμης Ανάπτυξης των περιοχών Natura, Μελέτη περίπτωσης Σαρίας Καρπάθου, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μητσόπουλος Ι. και Τζατζάκη Β. (2021) Το Νέο Σύστημα Διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών στην Ελλάδα, Η Θεσμική Κατοχύρωση της Πολυεπίπεδης Διακυβέρνησης, Νόμος και Φύση, Κείμενα

Μιχαηλίδου Ε. (2008) Ορεινές Περιοχές της Ελλάδας, Χαρακτηριστικά και Στρατηγικές Ανάπτυξης, «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας

Μιχαλάρη Μ. (2013) Εκπαιδευτικές Ανάγκες των Γεωργών σε Θέματα Περιβάλλοντος, Πτυχιακή Εργασία, Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας, Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και Διοίκησης Αγροτικών Επιχειρήσεων, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης

Μουζιούρας Σ. (2020) Περιβαλλοντική Συνείδηση Πολιτών και Αειφορική Διαχείριση Υδατικών Πόρων, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Σχολή Γεωπονικών

Επιστημών, Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μπούκας Κ. και Ξανθίδης Θ. (2019) Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη σε Προστατευόμενες Ορεινές Περιοχές, Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ντάγλα Ε. (2018) Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε Προστατευόμενες Φυσικές Περιοχές: Η περίπτωση των Φορέων Διαχείρισης, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Σχολή Επιστημών της Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πιτούλας Σ. (2018) Εκπαίδευση/Πληροφόρηση των Κατοίκων της Υπαίθρου στην Αειφορική Ανάπτυξη: Μελέτη Περίπτωσης στο Δ.Δ Παντελεήμων Κιλκίς, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Σχολή Γεωπονίας, Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Τμήμα Γεωπονίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πολίτη Α. (2017) Περιφερειακό Σχέδιο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή της Περιφέρειας Θεσσαλίας, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πρακτικά Συμποσίου (2001) Τουρισμός σε Προστατευόμενες Περιοχές στην Ελλάδα 15 και 16 Οκτωβρίου 2001 Σητεία Κρήτη

Στάμος Α. (2009) Η αγροτική εκπαίδευση στη χώρα μας, Πτυχιακή Εργασία, Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας, Τμήμα Θερμοκηπιακών Καλλιεργειών και Ανθοκομίας, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Μεσολογίου

Φράγκου Γ. (2019) Προοπτικές Τουριστικής Ανάπτυξης Πηλίου, Διπλωματική Εργασία, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Χολιασμένος Κ. (2011) Αειφορική Γεωργία, Πτυχιακή Εργασία, Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας, Τμήμα Γεωργικής Μηχανολογίας και Υδάτινων Πόρων, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Μεσολογίου

Χαλικιάς Μ., Λάλου Π., Μανωλέτσου Α. (2015) Μεθοδολογία Έρευνας και Εισαγωγή στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το IBM SPSS STATISTICS

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Canteiro M., Cordova-Tapia F., & Brazeiro A. (2018) Tourism impact assessment: A Tool to Evaluate the Environmental Impacts of Touristic Activities in Natural Protected Areas, *Tourism Management Perspectives* pages 220-227

Donia E., Marcelo Mineo A., Mascali F., & Sgroi F. (2017) Economic Development and Agriculture: Managing Protected Areas and Safely Guarding the Environment, *Ecological Engineering*, volume 103, part A June 2017, pages 198-206

Garbers Hirschnitz M., & Stoll-Kleemann S. (2011) Opportunities and Barriers in the Implementation of Protected Area Management: A Qualitative Meta-Analysis of Case Studies From European Protected Areas, *The Geographical Journal*, Volume 177, Issue 4, December 2011, pages 321-334

García-Driado A., Vega-Vázquez M., Castellanos-Verdugo M., & Orgaz-Aguera F. (2019) Tourism in Protected Areas and The Impact of Servicescape on Tourist Satisfaction, Key to Sustainability, *Journal of Destination Marketing and Management*, Volume 12 pages 74-83

Jovicic-Zivadin D. (2013) Key Issues in the Implementation of Sustainable Tourism, pages 297-302

Laurrett R., Paco A. & Wagner-Maihardes E. (2021) Sustainable Development in Agriculture and its Antecedents, Barriers and Consequences, An Exploratory Study, *Sustainable Production and Consumption*, Volume 27 pages 298-311

Michael-Hall C. (2019) Constructing Sustainable Tourism Development: The 2030 Agenda and The Managerial Ecology of Sustainable Tourism, pages 1044-1060

Palacin C. & Alonso-Carlos J. (2018) Failure of EU Biodiversity Strategy in Mediterranean Farmland Protected Areas, *Journal for Nature Conservation* pages 62-66

Schirpke U., Marino D., Marucci A., Palmievi M. & Scolozzi R. (2017) Operationalizing Ecosystem Services for Effective Management of Protected Areas: Experiences and Challenges, *Ecosystem Services*, part A pages 105-114

Streimikiene D., Sragzdienė B., Jasinskis E. & Simanaricius A. (2020) Sustainable Tourism Development and Competitiveness: The Systematic Literature Review

Velten S., Leventon J., Jäger N. & Newig J. (2015) What is Sustainable Agriculture? A Systematic Review, *7 (6)* 7833-7865

Walters-Jones L. & Civic K. (2013) European Protected Areas: Past, Present and Future, *Journal for Nature Conservation*, Issue 2, pages 122-124

Ηλεκτρονική βιβλιογραφία

<https://ecozen.gr/2020/06/o-toyrismos-vasikos-pylonas-tis-atzentas-2030-aeiforo/>
(Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

<https://ypen.gov.gr/perivallon/viopoikilotita/diktyo-natura-2000/> (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

<http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/agrotourism> (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

https://www.elgo.gr/index.php?option=com_content&view=category&id=20&Itemid=1286 (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

<http://mapsportal.ypen.gr/maps/826> (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

<https://e-thessalia.gr/oloklironetai-to-kainotomo-programma-quot-karlaschool-quot-gia-ti-limni-karla/> (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B7%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF_%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CF%80%CE%AC%CF%84%CE%B9_Natura_2000 (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

<https://oliveclima.eu/news/%ce%b7%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%af%ce%b4%ce%b1-20-02-2017-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%b1%cf%81%ce%b3%ce%b1%ce%bb%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%ae-%ce%bc%ce%b1%ce%b3%ce%bd%ce%b7%cf%83%ce%af%ce%b1%cf%82/>
(Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

<https://www.almyros.gr/2017/05/02/%CE%B5%CE%BB%CE%B3%CE%BF-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B7%CF%84%CF%81%CE%B1-%CE%BD%CE%AD%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B9/> (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

<https://www.aegilops.gr/el/> (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

<http://www.fdkarlas.gr/Context.aspx> (Τελευταία πρόσβαση 24/9/2021)

8 ABSTRACT

The natural environment has always been of great importance for human life and development. Man exploiting the natural environment over the centuries develops economically and socially, thus shaping his entire personality. His relationship has always been an interdependent relationship. But this relationship, which was sometimes wrong, led to the degradation of the environment. The reckless use of natural resources has led to their reduction as well as to the disruption of the balance of the ecosystem, with the result that today there is talk of proper use of natural resources aimed at balancing the relationship between man and the environment. Thus, the protected areas were created in the framework of actions for the protection of the habitats from the uncontrolled human intervention. However, despite the efforts made in the past, the balance between man and nature has not yet been possible. In the present era, having man two important tools, the legislative framework and knowledge, he tries to restore this balance, aiming at the sustainable development of these areas.

In the context of the present work, research was carried out in cultivated protected areas of Mount Pelion as well as in agritourism units that are part of their boundaries. The purpose of the research was to investigate the environmental awareness and information of people involved in agriculture and agritourism in these areas. The research showed that while the people involved in agriculture and agritourism in these areas are environmentally aware, there is a need for further environmental education, as well as incentives for the sustainable development of these areas. In conclusion, based on the findings of the research, proposals were made for sustainable development of these areas.

Key words: agriculture, protected areas, environmental education, agritourism, sustainable development

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΔΙΕΡΕΥΝΙΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ
ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ NATURA 2000 ΣΤΟ ΟΡΟΣ ΠΗΛΙΟ

Δημογραφικά/ Γενικά στοιχεία

Ερώτηση 1: Ηλικία

- 18-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60-69
- 70 και άνω

Ερώτηση 2: Φύλλο

- Άνδρας
- Γυναίκα

Ερώτηση 3: Επίπεδο Εκπαίδευσης

- Δημοτικό
- Γυμνάσιο
- Λύκειο
- ΙΕΚ
- ΑΕΙ/ΤΕΙ
- Μεταπτυχιακές Σπουδές

Ερώτηση 4: Επάγγελμα

- Αγρότης
- Ιδιωτικός Υπάλληλος
- Ελεύθερος επαγγελματίας
- Δημόσιος Υπάλληλος
- Επιχειρηματίας
- Συνταξιούχος
- Άλλο

Γεωργία και Περιβάλλον

Ερώτηση 5: Πόσα χρόνια ασχολείστε με την γεωργία ;

- 0-10
- 11-20
- 21-30
- 31 και άνω

Ερώτηση 6: Τι καλλιεργείτε ;

- Ελιές
- Μήλα
- Κάστανα
- Καρύδια
- Άλλο

Ερώτηση 7: Ποιος είναι ο τύπος καλλιέργειας με τον οποίο ασχολείστε;

- Συμβατική καλλιέργεια (με χρήση χημικών)
- Βιολογική καλλιέργεια

Ερώτηση 8: Εάν δεν καλλιεργείτε βιολογικά σήμερα έχετε καλλιεργήσει βιολογικά στο παρελθόν;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 9: Γνωρίζετε εάν η συμβατική καλλιέργεια (με την χρήση χημικών) έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον;

- Ναι
- Όχι
- Δεν ξέρω/δεν γνωρίζω

Ερώτηση 10: Εάν ναι ποιο από τα παρακάτω επηρεάζει αρνητικά;

- το έδαφος
- τα επιφανειακά και υπόγεια νερά
- την μικροπανίδα του εδάφους
- την χλωρίδα και πανίδα της περιοχής
- την ορνιθοπανίδα
- την ατμόσφαιρα
- την κλιματική αλλαγή
- την δημόσια υγεία
- όλα τα παραπάνω
- τίποτα από τα παραπάνω

Ερώτηση 11: Γνωρίζετε ότι η βιολογική καλλιέργεια δεν επιβαρύνει το περιβάλλον;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 12: Από το 1 λιγότερο έως το 5 περισσότερο πόσο σας ενδιαφέρει ο τρόπος που καλλιεργείται αν επηρεάζει αρνητικά το περιβάλλον;

- 1 λιγότερο
- 2
- 3
- 4
- 5 περισσότερο

Ερώτηση 13: Εφόσον καλλιεργείται ποιες μεθόδους χρησιμοποιείτε για να προστατέψετε το περιβάλλον;

- Ορθή χρήση νερού
- Ορθή χρήση λιπασμάτων
- Σωστή επεξεργασία υπολειμμάτων καλλιεργειών (κομποστοποίηση)
- Ανακύκλωση συσκευασιών γεωργικών φαρμάκων
- Όλα τα παραπάνω
- Τίποτα από τα παραπάνω
- Άλλο

Ερώτηση 14: Εάν δεν καλλιεργείτε βιολογικά θα επιλέγατε την βιολογική καλλιέργεια για να προστατέψετε το περιβάλλον;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 15: Εάν όχι εξηγήστε παρακαλώ για ποιο λόγο;

- Έλλειψη γνώσεων
- Υψηλό κόστος παραγωγής
- Δύσκολη η πώληση των προϊόντων
- Περισσότερες ώρες εργασίας
- Όλα τα παραπάνω
- Τίποτα από τα παραπάνω
- Άλλο

Ερώτηση 16: Γνωρίζετε τι είναι η αειφορία;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 17: Εάν ναι συμφωνείτε με τον παρακάτω ορισμό;

Αειφορία είναι το να καλλιεργώ καλύπτοντας τις δικές μου ανάγκες χωρίς να εξαντλώ τους φυσικούς πόρους με αποτέλεσμα να μπορούν να καλλιεργούν και οι επόμενες γενιές

- Ναι
- Όχι

Εκπαίδευση/Ευαισθητοποίηση

Ερώτηση 18: Έχετε συμμετάσχει ποτέ σε πρόγραμμα ενημέρωσης για τις επιπτώσεις από την χρήση των χημικών στην γεωργία ;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 19: Εάν όχι θα θέλατε να συμμετάσχετε σε κάποιο πρόγραμμα ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης για τις επιπτώσεις από την χρήση των χημικών στην γεωργία;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 20: Έχετε συμμετάσχει σε ημερίδα ή σεμινάριο για θέματα γεωργίας που να αφορούν και το περιβάλλον;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 21: Εάν ναι η ημερίδα ή το σεμινάριο αφορούσε:

- Χρήση βιολογικής καλλιέργειας
- Ορθολογική χρήση γεωργικών φαρμάκων
- Άλλο

Γεωργία και Προστατευόμενη Περιοχή

Ερώτηση 22: Γνωρίζετε την έννοια της λέξης προστατευόμενη περιοχή;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 23: Εάν ναι τι έρχεται στο μυαλό σας ακούγοντας την έννοια προστατευόμενη περιοχή;

- Περιοχή που προστατεύεται από κάποιο νομοθετικό πλαίσιο
- Περιοχή ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας
- Όλα τα παραπάνω
- Τίποτα από τα παραπάνω

- Άλλο

Ερώτηση 24: Γνωρίζετε ότι βρισκόμαστε εντός ή πλησίον προστατευόμενης περιοχής;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 25: Εάν ναι γιατί πιστεύεται ότι προστατεύεται;

- Προστασία πανίδας και χλωρίδας
- Προστασία ορνιθοπανίδας
- Προστασία των οικοτόπων
- Όλα τα παραπάνω
- Τίποτα από τα παραπάνω
- Άλλο

Ερώτηση 26: Έχετε ακουστά για το δίκτυο Natura 2000;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 27: Γνωρίζετε ότι η περιοχή που βρισκόμαστε εντάσσεται σε αυτό το δίκτυο;

- Ναι
- Όχι

Γεωργία και Αγροτουρισμός

Ερώτηση 28: Πόσα χρόνια ασχολείστε με τον αγροτουρισμό;

- 0-5
- 6-10
- 11 και άνω

Ερώτηση 29: Τι δραστηριότητες περιλαμβάνεται στα πλαίσια του αγροτουρισμού;

- Ξενάγηση στο αγρόκτημα
- Συλλογή βοτάνων/άγριων χόρτων
- Συλλογή καρπών
- Επαφή με τα ζώα
- Πεζοπορία στην φύση
- Άλλο

Ερώτηση 30: Εφόσον ασχολείστε με τον αγροτουρισμό λαμβάνετε υπόψη σας την προστασία του περιβάλλοντος;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 31: Έχετε συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ιδιαίτερα τον αγροτουρισμό;

- Ναι
- Όχι

Ερώτηση 32: Εφόσον όχι θα θέλατε να πάρετε μέρος σε κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης;

- Ναι
- Όχι